

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

ETICKÉ OTÁZKY VE VYBRANÉM DÍLE JIŘÍHO HÁJÍČKA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Denisa Holubová

Učitelství pro střední školy, obor Učitelství českého a ruského jazyka pro SŠ

Vedoucí práce: Mgr. Vladimíra Pánková, Ph.D.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 3. dubna 2021

.....

vlastnoruční podpis

Obsah

Úvod	4
1 Jiří Hájíček.....	6
2 Etika a etická dilemata.....	9
2.1 Kolektivní mrav vs svědomí jednotlivce (individuální morálka).....	10
2.2 Rozhodování vs. odpovědnost.....	12
2.3 Odplata a vyrovnávání.....	14
2.4 Dobro vs. zlo	15
3 Dílo Jiřího Hájíčka	18
3. 1 Povídky z jihočeského venkova	18
3. 2 Próza s tematikou proměny člověka a společnosti po pádu kom. režimu.....	19
3. 3 Venkovská trilogie morálního neklidu	20
4 etické problémy v románu Selský baroko	23
5 Současná česká literatura v učebnicích a čítankách pro SŠ.....	27
5 Didaktický potenciál díla Jiřího Hájíčka	31
Závěr.....	42
Резюме	43
Seznam použité literatury	44

ÚVOD

Současná česká literatura čtenáři nabízí velké množství autorů a autorek, kteří se ve svém díle věnují závažným tématům z naší minulosti. Ať už se jedná o tematiku holocaustu (Hana Androniková), odsunu Němců po roce 1945 (Kateřina Tučková, Jakuba Katalpa), dobu normalizace v Československu (Michal Viewegh, Petr Šabach, Helena Dousková), nebo témata právě z knih Jiřího Hájíčka.

Hájíček je velice úspěšný autor, jeho knihy byly přeloženy například do angličtiny, němčiny, bulharštiny, srbštiny, polštiny atd. Romány Selský baroko a Rybí krev získaly cenu Magnesia Litera. Věnuje se tématům jako je kolektivizace venkova v 50. letech, nebo zaplavování vesnic z důvodu výstavby elektrárny Temelín.

Autor do svých knih kromě těchto témat zapracovává také mnoho etických problémů. Staví své hrdiny do nepříjemných situací a zároveň zaznamenává, jak jejich rozhodování, i když je co nejhleduplnější k ostatním, zasahuje do jejich osobního života.

Cílem této práce je zhodnotit vybrané dílo Jiřího Hájíčka z didaktického aspektu, zda je vhodné ho zařadit do výuky literatury na střední škole.

První kapitola práce se věnuje samotnému autorovi, stručně ho představuje a popisuje jeho vztah k jižním Čechám, kam umisťuje děj všech svých příběhů.

Druhá kapitola práce předkládá informace z oblasti etiky, představuje různá etická dilemata (například rozlišování dobra a zla), která se právě v dílech Jiřího Hájíčka objevují.

Dílo Jiřího Hájíčka je podrobněji představeno v další části práce. Třetí kapitola se věnuje většině děl autora, nejvíce však pojednává o tzv. Venkovské trilogii morálního neklidu, která se věnuje právě výše zmíněným tématům z naší historie. Konkrétní dílo z této trilogie pak rozebírá kapitola čtvrtá.

V páté kapitole jsou představeny učebnice a čítanky pro střední školu, které se zabývají současnou českou literaturou. Tyto učební texty byly podrobeny analýze, která zjišťuje, zda obsahují informace o Jiřím Hájíčkovi.

Poslední kapitola se věnuje didaktickému potenciálu Hájíčkovy díla. Zamýšlí se nad tím, jestli jsou jeho knihy vhodné pro výuku na střední škole nebo v odpovídajících ročnících víceletého gymnázia. Jsou zde také představeny konkrétní textové pasáže z Hájíčkovy díla, které by bylo

vhodné využít v hodinách literatury a propojit tak četbu uměleckého textu a následnou práci s ním nejen s výukou historie, ale také s předmětem Občanská, případně Etická výchova.

1 JIŘÍ HÁJÍČEK

Jiří Hájíček se narodil v roce 1967 v Českých Budějovicích. Dětství strávil v Purkarcí, ve vesnici, která byla částečně zatopena kvůli výstavbě jaderné elektrárny Temelín, což se později odrazilo v jeho díle. Dům jeho prarodičů, ve kterém vyrůstal, byl však díky své poloze ušetřen.¹

Zájem o psaní v něm probudil Pavel Bláha, učitel českého jazyka, se kterým se setkal při svém studiu na gymnáziu v Týně nad Vltavou. Ten svým žákům nosil desky Vladimíra Mišíka, který zhudebnil některé z veršů Josefa Kainara. Poslech těchto desek společně s četbou prokletých básníků Jiřímu natolik učaroval, že ve věku 14 let začal psát svoje první básně.²

Se svými básněmi oslovil v polovině 80. let Mirka Kovářika, který v té době v Budějovicích vedl literární pořad *Hledám tě v tomto městě*.³ Kovářík zde vybrané básně předčítal a nové talenty se zde setkávaly se známými autory.

Od básní Hájíček přešel k povídkám, které začal psát v době své povinné vojenské služby, a později napsal i několik románů. Svůj přechod k próze sám shrnuje výrokem Josefa Škvoreckého: „*Když je člověku patnáct, má spoustu pocitů a tužeb, ale nemá ještě nic odžito – tak píše básně. Teprve když mu to psaní vydrží a něco zažije, může se eventuálně dopracovat k próze.*“⁴ Povídky v současné době píše už jen na objednávku. Jedná se o texty do různých časopisů nebo povídkových antologií.

Autor sám sebe označuje jako „popisného realistu“⁵, recenzenti ho označují jako spisovatele „venkovských románů“. Sám Jiří však nepíše své romány s tímto záměrem, je to pro něj spíš škatulka, která na jeho dílo přesně pasuje.⁶ Tematiku jihočeského venkova

¹ DEMELOVÁ, Karolína a Jonáš ZBOŘIL. Liberatura: pořad ČRo Radia Wave. Radio Wave [online]. 20.6.2012 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://prehraovac.rozhlas.cz/audio/2660856>

² RUDIŠ, Jaroslav. Literární čajovna: pořad ČRo Vltava. Jiří Hájíček [online]. 5.4.2007 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_cro.htm

³ KUČERA, Štěpán. Ladí mi to trochu do blues. Salon: literární příloha deníku Právo [online]. 2014 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_pravo1.html

⁴ PLAVCOVÁ, Alena. Nejsem Bůh příběhu. Pátek, Lidové noviny [online]. 2013 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/img/patek_ln.pdf

⁵ HARTMAN, Ivan. Temelín za několik našich generací vrostl do regionu. Hospodářské noviny [online]. 2013 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_hn1.html

⁶ Viz zdroj 1

volí z přesvědčení, že právě tato témata dokáže díky vlastní zkušenosti a zájmu o ně dobře a věrohodně zpracovat.⁷

Ve své volné vesnické trilogii morálního neklidu zachytil rodinnou historii ze strany otce, který pocházel z rodiny kulaka (*Selský baroko*, 2005). Již výše zmíněné téma výstavby Temelína se týkalo zase matčiny rodiny (*Rybí krev*, 2012). V románu *Zloději zelených koní* (2001) Jiří Hájíček zaznamenává vlastní vzpomínky a zážitky svých přátel při amatérském dolování vltavínů.⁸ Ve svých románech se vrací na místo, které sám opustil, a zabydluje si známá místa vyfabulovanými osobami.⁹

I když Jiří Hájíček patří k nejúspěšnějším českým spisovatelům, psaní samotné ho neživí. Od roku 1993 pracuje jako bankovní úředník. Má na starosti dotace, provádí odvody hotovostí v celé síti banky v republice a stará se o její vnitřní provoz.¹⁰ Sám tuto práci označuje za různorodou a tím pádem pro něj zajímavou. Psaní nemá spojené s žádnou rutinou, protože se mu věnuje ve volném čase a vždy se na čas strávený nad rozpracovaným textem těší.

Tvorba je pro Jiřího Hájíčka součástí života, je jeho velikým koníčkem. Jeho texty plynou pomalu, sám autor rád tvrdí, že nepíše pro „moderní lidi, deroucí se lokty dopředu“.¹¹ Do svých knih vkládá to, co od textu on sám jako čtenář očekává. Jeho texty mají vždy „něco navíc“, nějaké spodní proudy, které musí odhalit sám čtenář. V Hájíčkových textech najdeme složité rodinné konstelace a emocionálně vypjaté vztahy, které se rozpadají společně s hrdinovým morálním přesvědčením. Hlavní hrdiny, které nazývá „**osamocenými ochránci svědomí**“, staví do nejednoznačné pozice a je jen na čtenáři, jaký vztah si k nim vytvoří.¹²

V rozhovoru s Jaroslavem Rudišem pro Český rozhlas 3 se Hájíček vyjádřil k tomu, co mu vlastní tvorba přináší: „*Člověk, když čte, tak se chce vloupat do cizího života.*

⁷ Tamtéž.

⁸ DEMELOVÁ, Karolína a Jonáš ZBOŘIL. Liberatura: pořad ČRo Radia Wave. Radio Wave [online]. 26.11.2014 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://prehravac.rozhlas.cz/audio/3260614>

⁹ Viz zdroj 2.

¹⁰ PLAVCOVÁ, Alena. Nejsem Bůh příběhu. Pátek, Lidové noviny [online]. 2013 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/img/patek_in.pdf

¹¹ RUDIŠ, Jaroslav. Literární čajovna: pořad ČRo Vltava. Jiří Hájíček [online]. 5.4.2007 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_cro.htm

¹² MAREŠOVÁ, Milena. Jiří Hájíček zas zneklidňuje Jihočechy. Jeho Dešťová hůl je rekviem za poctivé vlastníky půdy. Český rozhlas Vltava [online]. 21.11.2016 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jiri-hajicek-zas-zneklidnuje-jihocechy-jeho-destova-hul-je-rekviem-za-poctive-5070321>

Chce ochutnat nový osud, nějaké dobrodružství, chce zažít ten pocit hledání... A ze stejného důvodu já píšu. ¹³

¹³ Viz zdroj 11.

2 ETIKA A ETICKÁ DILEMATA

Etika (z řeckého *éthos* = zvyk, mrav)¹⁴ je odvětvím filozofie. Jakožto filozofická disciplína se začala formovat už ve starověkém Řecku, kdy Aristoteles a Platón hledali odpověď na otázku: „*V čem spočívá dobrý život?*“¹⁵ Mravní rozhodování, které etika zkoumá, zasahuje snad do všech životních oblastí. Kromě mravního rozhodování člověka tato věda zkoumá i to, co je správné a co špatné.¹⁶ Mel Thompson také zmiňuje, že „*na utváření etiky se podílí sociální, politická, náboženská kultura národa, kde se etika vyvinula*“.¹⁷

Etika zahrnuje dva základní přístupy – deskriptivní a **normativní**. **Deskriptivní přístup** obecně popisuje důvody lidského rozhodování a vysvětluje činy členů dané společnosti, ale nedělí je na dobré a špatné. Zkoumá mravní rozhodnutí a hodnoty u konkrétní společnosti. Thompson uvádí příklad *trestu smrti*. Ten se v některých zemích stále uplatňuje, zatímco v jiných zemích je už několik desítek let zrušen.

Normativní přístup zkoumá normy, které lidi používají jako řídicí mechanismus při svém rozhodování. Na základě těchto norem lidé odlišují to dobré a špatné. Věnuje se také otázkám hodnot a povinností. Rozebírá, co by člověk měl dělat a co utváří jeho dobrý život.¹⁸ Úkolem etiky je tedy najít způsob života, který můžeme označit za ten nejlepší. Etika hledá základní hodnoty, které vedou ke spravedlnosti a štěstí.¹⁹

Součástí etiky je **morálka** (z latinského *moralitas* = správné chování). Jedná se o soubor pravidel, který přijala určitá společnost nebo skupina. Tato pravidla jsou založena na hodnotách, ze kterých vyvstává předsevzetí, že něco je dobré a něco špatné.²⁰ Za morální tedy můžeme označit chování, které je tomuto souboru pravidel přizpůsobené. Toto chování je výsledkem volby člověka a je společensky přijímané. Za nemorální naopak označujeme to chování, které plyne z nedodržování všeobecně uznávaných norem. Toto chování však může být v některých situacích považováno za dobré a v některých za špatné.²¹

¹⁴ SOKOL, Jan. Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů. 6., rozš. vyd., (Ve Vyšehradu 4.). Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-056-5. s. 266

¹⁵ THOMPSON, Mel. Přehled etiky. Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál). ISBN 80-7178-806-6. s. 13

¹⁶ Viz tamtéž, s. 11

¹⁷ Viz tamtéž, s. 14

¹⁸ Viz tamtéž, s. 12

¹⁹ Viz tamtéž, s. 14

²⁰ Viz tamtéž, s. 42

²¹ Viz tamtéž, s. 43

Už v biblické knize Exodus se objevuje pravidlo: „*Nepřidáš se k většině, páchá-li zlo*“²². To později rozvedl Sókrates. Tvrdí, že mravní jednání by nemělo být určováno názorem převládajícím ve společnosti, ale právě tím, co za správné pokládá sám jedinec. Člověk by podle Sókrata měl jednat tak, aby svých činů později nelitoval, i kdyby se svým chováním měl postavit proti názoru většiny.²³ Zde vyvstává otázka, zda jsem nemorální člověk, když se neztotožňuji s názorem většiny, která páchá zlo. Sókrates, jak je zmíněno výše, považuje za mravné jednání to, které je řízeno něčím pro většinu neviditelným, což souvisí právě s problematikou svědomí.²³

Otázka morálky se objevuje také v době komunistického režimu, o které píše ve svém díle Jiří Hájíček. Praktiky komunistické strany zcela potíraly morálku v tradičním slova smyslu, která se odvíjí od morálky křesťanské. Jsou vyhlášeny zákony, které umožňují proces znárodňování a zabírání soukromého majetku, jsou motivovány závistí a nenávistí. Ti, kteří disponují nějakým majetkem, ohrožují „veřejné blaho“. Majetek je jim tedy v zájmu společnosti odebrán. Etickým dilematem tedy je, zda ti, kteří odebírají majetek těmto lidem, jednájí morálně. Zabavováním majetku podnikatelům, sedlákům atd. jednájí v rozporu s přirozeným právem. Připravují lidi o domov, o pozemky, na kterých celý život tvrdě pracovali. Jejich činy jsou však kolektivně vnímány jako správné, protože jsou vykonávány v duchu společnosti přijatých zákonů. Jaký vliv má ale toto potírání tradiční etiky na svědomí jednotlivce, tj. jeho individuální morálku?

2.1 KOLEKTIVNÍ MRAV VS SVĚDOMÍ JEDNOTLIVCE (INDIVIDUÁLNÍ MORÁLKA)

Kolektivní mrav na rozdíl od individuální morálky vychází z toho, co je společné pro kolektiv. Jedná se o pojetí toho, co je dobré a co špatné. Kolektivní mrav určuje chování a jednání, které od člověka požaduje daná skupina, či konkrétní národ. Tato morálka tedy vytváří princip jednání, který je pro členy společnosti závazný a neměl by být porušován.²⁴

²² SOKOL, Jan. Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů. 6., rozš. vyd., (Ve Vyšehradu 4.). Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-056-5. s. 177–179

²³ Viz tamtéž, s. 177

²⁴ SOKOL, J. Malá filozofie člověka a Slovník filozofických pojmů. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-253-5. S. 194.

Svědění je základem mravního života a v souvislosti s etikou ho můžeme nazvat praktickým rozumem.²⁵ Podle Aristotela je východiskem svědomí začátek jednání. Svědomí totiž vztahuje všeobecné zákonitosti k situaci, ve které má k jednání dojít.²⁶

Obecně pojem svědomí označuje „*vnitřní přesvědčení jedince o tom, co je správné a nesprávné*“.²⁷

Jan Sokol definuje svědomí jako schopnost s odstupem posoudit sám sebe a své jednání.²⁸ Také uvádí přístupy jednotlivých myslitelů ke svědomí. Platón ho označuje jako schopnost se za sebe stydět, zatímco křesťané ho považují za Boží hlas, který je nejvyšší autoritou a individuálně vychovává. Podle Heideggera je svědomí „mlčenlivý hlas“, který konfrontuje pobyt na světě s aktivním bytím. Za neurotický symptom, který je třeba léčit, považuje svědomí Sigmund Freud. Ten svědomí nazývá „pocitem viny“.²⁹

Sókrates považuje svědomí za individuální morálku, protože se vztahuje k tomu, co vychází z jednotlivce, z jeho přesvědčení. Jakmile si člověk začne uvědomovat sebe sama jako osobu, která dokáže myslet a jednat, může začít reflektovat své jednání vůči společnosti a jejím ostatním členům.³⁰ Touto schopností dosahuje určité lidské svobody, kdy dokáže za své jednání bez výmluv nést odpovědnost. Takto svobodná osoba naprosto ovládá sama sebe, protože svět ovládat nemůže, a jedná ctnostně bez ohledu na úspěch.³¹

Erazim Kohák ve svých přednáškách uvádí, že „*svoboda znamená zpochybnění všech samozřejmostí*“.³² Svoboda člověka také znamená potřebu vytvářet si zásady etiky právě na základě svého vlastního svědomí. Lidé začínají zpochybňovat pravidla, která jsou podle nich zastaralá, kladou si kritické otázky, snaží se pravidla upravit. Svoboda v souvislosti s etikou by však měla být přirozená, morální přesvědčení jedince by nemělo být násilně měněno. Ve chvíli, kdy k nátlaku na člověka dochází, však podle Rousseaua (jak uvádí Kohák) nepácháme zlo, nýbrž mu pomáháme najít jeho pravé, přirozené já.³³

²⁵ ANZENBACHER, Arno. Úvod do filozofie. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-25414-4. s. 283

²⁶ Viz tamtéž.

²⁷ THOMPSON, Mel. Přehled etiky. Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál). ISBN 80-7178-806-6. s. 151

²⁸ SOKOL, Jan. Etika, život, instituce: pokus o praktickou filosofii. Praha: Vyšehrad, 2014. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-223-1. s. 82

²⁹ Viz tamtéž.

³⁰ Viz tamtéž, s. 137.

³¹ Viz tamtéž, s. 133.

³² KOHÁK, Erazim. Svoboda, svědomí, soužití: kapitoly z mezilidské etiky. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-35-0. s. 20

³³ Viz tamtéž, s. 22

Kohák uvádí příklad komunistického režimu. S nástupem tohoto režimu začali komunisté obyvatele Československa nutit do dodržování pravidel, která nebyli schopni přijmout, protože jim nepřišla přirozená. Komunisté byli přesvědčeni, že dělají vše pro dobro lidu a začali omezovat to, co lidé ještě považovali za samozřejmé a přirozené.³⁴

Zde se opět nabízí otázka, kterou jsme si kladli na začátku kapitoly. Co toto potlačování přirozeného práva v rámci změny kolektivního mravu udělá s lidským svědomím? Dochází právě k onomu násilnému měnění morálního přesvědčení jedince, které není v souladu jeho svobodou. U obyvatel v této chvíli dochází ke zmiňovanému hledání jejich pravého, přirozeného já. Jedinec buď přijme kolektivní mrav a začne se mu přizpůsobovat (tzn. jednat ve prospěch společnosti), i když s ním vnitřně nesouhlasí. Může se stát, že tento mrav postupem času přijme za svůj, protože praktiky komunistické strany v lidech probouzí jejich pohnutky ke zlu. To je však pácháno ve prospěch kolektivu, proto není protiprávní. Svědomí člověka je tak úplně potlačeno.

Někteří lidé se tedy lehce přizpůsobí změnám a režimu, někteří budou stále hledat to samozřejmé (přirozené). Zde dochází také k potlačování svobody jednoho člověka druhým svobodným člověkem, protože, jak už z historie víme, komunistický režim a jeho „stoupenci“ dělali vše pro to, aby právě to přirozené bylo potlačeno.³³

2.2 ROZHODOVÁNÍ VS. ODPOVĚDNOST

Rozhodování je proces, v rámci kterého člověk vybírá jednu z nabízených možností řešení daného problému.³⁵

K lidskému jednání má trojí časový vztah. Člověk se rozhoduje **vůči věcem budoucím**, rozhoduje se **v přítomnosti** nebo zpětně hodnotí své rozhodování **v minulosti**.³⁶ Ve chvíli, kdy rozhodujeme o něčem, co ovlivňuje naši budoucnost, je vše otevřené a nejisté. Proto se člověk snaží jednat v souladu s cílem, kterého chce dosáhnout. Uvědomuje si, jaké prostředky může použít k dosažení konkrétního cíle. Toto rozhodování má sice dané nějaké

³⁴ Viz tamtéž, s. 21

³⁵ NEŠPOR, Zdeněk R., ed. Rozhodování. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://tinyurl.com/sociologicka-encyklopedie>

³⁶ SOKOL, Jan. Etika, život, instituce: pokus o praktickou filosofii. Praha: Vyšehrad, 2014. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-223-1. s. 79

podmínky, ale člověk se může rozhodnout i jiným způsobem, proto je naše rozhodování svobodné. Morálka má tuto rozmanitost a složitost rozhodování usnadnit.³⁷

Ve druhém případě, kdy se člověk musí rozhodnout v situaci, která se odehrává právě v jeho přítomnosti, se jeho představa o dosahování cíle stává skutečností. Musí pozorně sledovat to, co se právě děje, a přizpůsobovat svoje jednání a volbu prostředků, které použije, vývoji dané situace.

Když zpětně hodnotíme své jednání v minulosti, nahlížíme na hotovou věc, kterou již nelze změnit. Proto tuto situaci můžeme využít pro poučení sebe sama, poučení se z vlastních chyb a tím získáme zkušenosti, které můžeme využít při našem dalším rozhodování.

Existují také situace, kdy se člověk nemůže rozhodovat na základě svých vědomostí a zkušeností, protože není v dané oblasti dostatečně vzdělaný. Proto pověří rozhodováním odborníky (např. právní zástupce), kteří jednají čistě v jeho zájmu. Tuto situaci označujeme jako svěřené rozhodování.

Za svá rozhodnutí člověk nese **odpovědnost**. To znamená, že si uvědomuje zavinění vzniku dané situace, zná míru svého podílu na tomto vzniku a musí se vyrovnat s danou situací i s jejími důsledky.³⁸ Odpovědnost v sobě skrývá tři prvky: **kdo** ji nese, **za co** a **vůči komu**.³⁹

Otázku odpovědnosti, případně viny, posoudil už na konci 18. století Immanuel Kant. Jeho deontologický přístup posuzuje odpovědnost člověka na základě jeho vlastního rozhodnutí. Oproti tomu utilitarismus přistupuje k hodnocení lidské odpovědnosti podle výsledků, které přineslo dané rozhodnutí.⁴⁰

Otázkou **viny** se ve svém stejnojmenném díle zabývá také Karl Jaspers, který vinu rozděluje na **politickou** (provinění vůči veřejnosti), **morální** (provinění vůči sobě samotnému) a **metafyzickou** (provinění vůči Bohu). Jeho pojetí zkoumá, kdo dané rozhodnutí vykonal a kdo jednal či nejednal.⁴¹

³⁷ Viz tamtéž.

³⁸ SOKOL, Jan. *Etika, život, instituce: pokus o praktickou filosofii*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-223-1. s. 80-81

³⁹ Viz tamtéž, s. 83

⁴⁰ Viz tamtéž.

⁴¹ Viz tamtéž, s. 82

2.3 ODPLATA A VYROVNÁVÁNÍ

Odplata a msta byla ve všech archaických společnostech předchůdcem trestního práva. Společnost ukládala pozůstalým, že se musí za smrt svého blízkého pomstít. V některých částech Evropy tento druh spravedlnosti fungoval až do 19. století. Jenže v situacích, kdy o odplatě rozhoduje sám poškozený, se snadno může původně poškozený stát pachatelem, protože rozhodující člověk má tendence k extrémním řešením.⁴² Z toho důvodu se společnost uchýlila k zákazu brát spravedlnost do vlastních rukou a oprávnění trestat získala třetí osoba = soudce.⁴³

Římské právo říká: „*zločinem vzniká pachateli povinnost škodu nahradit*“.⁴⁴ Zde už mluvíme o vyrovnávání nějakého závazku. Viník má povinnost odstranit a napravit důsledky svého činu, to znamená, že musí přijmout svůj trest. Trest v naší společnosti funguje jako prevence, protože působí na celou společnost a dává jejím členům najevo, čemu se mají vyhnout, případně jaký trest je za dané jednání čeká.⁴⁵

Po skončení druhé světové války probíhaly na území Československa tzv. lidové soudy, které měly napravit majetkové a morální křivdy způsobené v průběhu války. Během těchto soudů zasedala komise o 5 členech. Předsedou komise byl soudce z povolání, ostatní byli tzv. „soudci z lidu“, laici. Historici uvádějí, že členové těchto komisí si často s odsouzenými vyřizovali osobní účty. Malý retribuční dekret byl totiž formulován velice povrchně, a tak docházelo k jeho různým výkladům a komise začala ukládat tresty na základě toho, kdo byl právě souzen.⁴⁶

V archaických společnostech se ale vyrovnávání závazku netýkalo jen zločinu a následujícího trestu. Vyžadovalo se také oplácení daru, protože i se získáním daru vznikl vůči druhému člověku závazek, který se musel vyrovnat.

⁴² Viz tamtéž, s. 96-97

⁴³ Viz tamtéž, s. 97

⁴⁴ Viz tamtéž, s. 98

⁴⁵ Viz tamtéž, s. 100

⁴⁶ KELLNER, Zdeněk. Historik: Období po květnu 1945 si dnes dovedeme představit jen těžko. *Pražský deník.cz* [online]. 26.6.2015 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/z-regionu/historik-obdobi-po-kvetnu-1945-si-dnes-dovedeme-predstavit-jen-tezko-20150626-xbmk.html>

Vyrovňávání vzájemných závazků a chování k druhým lidem se věnuje tzv. Zlaté pravidlo, které se objevuje v Bibli, ale v různých obměnách figuruje ve všech starověkých kulturách. Toto pravidlo zní: „*Co nemáš rád, nikomu nedělej*“.⁴⁷

2.4 DOBRO VS. ZLO

Jak již bylo zmíněno výše, etika zkoumá to, co je **dobré** a co je **špatné (zlé)**. Jan Sokol popisuje obecné pojetí těchto pojmů. Dobro shrnuje vše, po čem člověk touží a čeho se snaží dosáhnout. Zlem rozumíme všechno, co se člověku nelíbí a čeho se bojí. Toto pojetí dobra a zla bylo příznačné pro západní filozofické tradice.⁴⁸

Hledání dobra se podle těchto tradic mělo řídit rozumem, bohužel i tak se mohou dobrá rozhodnutí nakonec stát špatnými. Člověk se z nich však může poučit a už je v budoucnu víckrát neopakovat. Proto mohou být v tomto kontextu považována za dobrá a užitečná.

Ideou dobra se zabývá tzv. **etický realismus**. Ten popisuje dobro jako něco, co je všem společné, neměnné a spolehlivé. Peter Geach upozorňuje na to, že slovo dobrý nevypovídá samo o sobě, ale až v různých slovních spojeních. Jasný rozdíl lze vidět na spojení slov dobrý lékař, které označuje lékaře odvádějícího skvělou práci, a dobrý člověk, které označuje člověka chovajícího se v souladu s morálkou.⁴⁹

Výše zmíněný myslitel P. Geach navazuje na Platóna. Platón pod pojmem dobro rozumí něco, co by mělo člověka vést. Něco, co nemáme pevně v rukou. Poznání dobra je podle Platóna vyhrazeno pouze božskému rozumu, člověk se může o poznání pouze pokusit. Platón tyto pokusy o poznání dobra a přiblížení se k němu označuje za lidský životní úkol.⁵⁰ Aristoteles přichází s tím, že dobro není jen jedno. Každá bytost má podle něj své individuální zvláštnosti v pojetí dobra.⁵¹

Zlo je tedy podle Platóna nedostatkem dobra.⁵² Nietzsche jako skutečné zlo označuje lež a nepoctivost.⁵³

⁴⁷ SOKOL, Jan. Etika, život, instituce: pokus o praktickou filosofii. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-223-1. s. 101

⁴⁸ Viz tamtéž, s. 144

⁴⁹ Viz tamtéž, s. 147

⁵⁰ Viz tamtéž.

⁵¹ Viz tamtéž, s. 148

⁵² Viz tamtéž, s. 151

⁵³ Viz tamtéž, s. 152

Sokol uvádí několik druhů zla.⁵⁴ Existuje tzv. **přírozené zlo**, se kterým člověk bojuje všemi možnými prostředky. Jedná se o hlad, bolest, nemoci atp. Dalším druhem zla je **zabití**. Toto zlo je chtěné, jedná se o cílenou nenávist. Projevuje se ve válkách, při vraždách a mučení. Zlem rozumíme také to, když člověk nebere vážně toho druhého. Jde o **chladné zlo**, které člověk používá jako prostředek k dosažení svých cílů. Jedná se o sobecké, lhotejné, bezohledné či zbabělé chování. Posledním typem zla je takové zlo, kterým **poškozujeme určité lidi**. Narušuje lidské vztahy a podrývá vzájemnou důvěru. Tímto zlem rozumíme nevěru, podvod, lež či porušení slibu.

Bible jako zlo označuje to, co trvale poškozuje také pachatele. Lidé ho na základě jeho rozhodnutí a jednání soudí, v důsledku si odnáší také jizvy na své duši.⁵⁵

Můžeme se setkat také s pojmem **autocentrické zlo**. Toto zlo je založené na vlastním pohledu jedince a zahrnuje vše, co ho děsí, co mu vadí, nelíbí se mu a obává se toho.⁵⁶

Nesmíme zapomenout na to, že žádný čin není dobrý sám o sobě. To, jestli je čin správný, nebo špatný, hodnotíme až ve vztahu k jeho cíli a ve vztahu k prostředkům jeho dosažení.⁵⁷ Musíme zvážit, o co člověku daným činem šlo a z jakých alternativ vybíral při rozhodování. Předpokládá se, že člověk se při rozhodování řídí právě morálkou. Pravidly, jejichž dodržování považuje společnost za automatické.⁵⁸ Bohužel se jedná o obecný princip, na jeho základě nemůžeme řešit konkrétní situace, protože „*co je z jednoho hlediska správné, nemusí být správné z hlediska druhého*“.⁵⁹

Zde se opět nabízí příklad z období komunistického režimu. V 50. letech probíhala tzv. kolektivizace. Ta měla za úkol pomoci velkým zemědělským podnikům s jejich ziskem a potlačit zárodky kapitalismu v malých zemědělských usedlostech. Vesničtí rolníci byli pod hrozbou trestu nuceni vstupovat do zemědělských družstev, kam byl jejich majetek převáděn.⁶⁰

⁵⁴ Viz tamtéž, s. 153

⁵⁵ SOKOL, Jan. *Etika, život, instituce: pokus o praktickou filosofii*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-223-1. s. 156

⁵⁶ Viz tamtéž.

⁵⁷ DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Morálka a sociální soudržnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-631-4. s. 45

⁵⁸ DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Morálka a sociální soudržnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-631-4. s. 47

⁵⁹ DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Morálka a sociální soudržnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-631-4. s. 49

⁶⁰ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1.

Rolníci byli označováni termínem **kulak**, což je „*majitel zemědělských usedlostí s výměrou nad 20 hektarů půdy*“.⁶¹ Výměra však byla postupně snižována, za kulaky byli později považováni také vlastníci 5 a méně hektarů půdy, kteří měli ještě nějakou živnost (tj. obchod, hospoda atd.).⁶²

Zemědělci, kteří se nechtěli svého majetku vzdát, byli vězněni a později souzeni, protože byli považováni za „*úhlavní nepřátele zemědělských družstev a za překážku jejich prosperity*“.⁶³

Kolektivizace byla z hlediska politicky nastavené etiky konáním dobra. Měla sloužit ve prospěch společnosti, tj. pomoci zvednout zisk zemědělských družstev tím, že do něj přivede nové pracovní síly. Zabavená pole byla taktéž využívána ke zvýšení produkce těchto zařízení.

Na druhé straně však stáli vesničtí rolníci, kterým byl odcizen veškerý jejich majetek. Tito lidé přišli o domov, který budovali celý svůj život. Tím bylo porušeno jejich přirozené právo na soukromé vlastnictví.

Tuto násilnou „kolonizaci venkova“ můžeme označit za krádež majetku. Ta je podle etické tradice konáním zla, je nemorální. V době komunistického režimu se však tato tradice často porušovala. To, co bylo dříve vnímáno jako přirozený řád světa, mohlo ohrozit komunistický režim, a tak se najednou stalo zlem. Původní zlo (krádež, násilí) bylo naopak vnímáno kladně, pokud mělo režim podpořit. Jde o již výše zmiňovaný případ, kdy je tradiční morálka převrácena a režimem je páchání zla legitimizováno, protože na základě vydaných zákonů není protiprávní. Svědomí lidí, kteří jednají v rámci tohoto kolektivního mravu (i když není v souladu s mravem původním, přirozeným), je zcela potlačeno. Jedinec může beztrestně krást, vyhrožovat, dokonce i zabíjet, protože tak činí v zájmu společnosti.

⁶¹ Viz tamtéž, s. 149

⁶² Viz tamtéž, s. 149-50

⁶³ Viz tamtéž, s. 149

3 DÍLO JIŘÍHO HÁJÍČKA

Když se zaměříme na dílo Jiřího Hájíčka z hlediska tématu, můžeme ho rozdělit do tří skupin: **povídky z jihočeského venkova** (*Snídaně na refýži*, *Dřevěný nůž*, *Vzpomínky na jednu vesnickou tancovačku*), **próza s tematikou proměny člověka a společnosti po pádu komunistického režimu** (*Zloději zelených koní*, *Dobrodruzi hlavního proudu*) a tzv. **Vesnická trilogie morálního neklidu**, což je oficiální název, který spojuje díla *Selský baroko*, *Rybí krev* a *Dešťová hůl*.

Jediné dílo, které se zmíněným tématům vymyká, jsou *Fotbalové deníky* (2007). Jedná se o novelu, která zachycuje cestu tzv. "městského člověka" po maloměstských ubytovnách, hotýlcích a benzinových pumpách. Hlavní hrdina Honza se na tuto cestu vydává společně se svojí záhadnou nevlastní sestrou, která se znenadání objevila v jeho životě. Cesta v této novele však není jen oním přesunem z místa A do místa B, ale také cestou poznání, sblížení a pochopení.⁶⁴ S ostatními díly však tento příběh spojuje pouze vykreslení hroutících se vztahů hlavního hrdiny a jeho pocit osamělosti a prázdnoty v samém konci díla.

Hájíčkovou nejnovější knihou je romance *Plachetnice na vinětách* (2020). Jedná se o příběh čerstvě rozvedené Marie, která se z velkého města vrací do Jižních Čech. Autor v knize pracuje s motivem hrdinčina návratu do rodné vsi, odhaluje čtenářům dávné křivdy spáchané na jejích obyvatelích a mapuje rodinné i romantické vztahy hlavní postavy, které jsou už dávno narušené a postupně se rozpadají. Se zmíněnými motivy se setkáváme téměř ve všech Hájíčkových dílech, autor s nimi pracuje v různých obměnách.

Hájíček se, jak již bylo zmíněno v první kapitole této práce, věnuje také poezii. V roce 2019 byla vydána jeho sbírka haiku s názvem *Muž na okraji vzplanutí*.

3. 1 POVÍDKY Z JIHOČESKÉHO VENKOVA

Soubory povídek *Snídaně na refýži* (1998) a *Dřevěný nůž* (2004) obsahují texty, které vycházely převážně časopisecky. Kniha *Vzpomínky na jednu vesnickou tancovačku* (2014) však pouze aktualizuje povídky, které už vyšly v předchozích souborech, dosud nepublikované texty jsou zde jen tři.

Tyto povídky spojuje nejen tematika venkova a Jižních Čech, ale také popis mezilidských vztahů v dané vesnici. Autor vykresluje vztahy mezi generacemi, které jsou poznamenány

⁶⁴ LJUBKOVÁ, Marta. Fotbalové deníky. A2 2007. č. 43

touhou po velkoměstě. Mladší potomci sedláků odcházejí studovat do Prahy, která má vždy v dílech J. Hájička negativní postavení⁶⁵, a starší děti vždy zůstávají na statku jako opora stárnoucích rodičů. V těchto povídkách se však všichni potomci po dostudování vrací do své rodné vesnice a stávají se zde „*spasiteli ekonomického úpadku*“.⁶⁶ Nejsou sice zvyklí na fyzickou práci, ale obec mohou posílit právě tím, že jsou studovaní.⁶⁷

Hájičkovy povídkové hrdiny spojuje pocit, že na vesnici nepatří, cítí se neukotvení a vyděděni, proto odchází do velkoměsta. Bohužel, tento pocit v hrdinech přetrvává i po návratu, kdy postupně „*zabředávají do vesnické šedi*“.⁶⁸

3. 2 PRÓZA S TEMATIKOU PROMĚNY ČLOVĚKA A SPOLEČNOSTI PO PÁDU KOMUNISTICKÉHO REŽIMU

Novela *Zloději zelených koní* (2001) a román *Dobrodruzi hlavního proudu* (2002) se odehrávají na konci 80. let a na začátku 90. let minulého století. Hlavním hrdinou obou příběhů je Pavel, student vysoké školy. Nejedná se však o toho stejného Pavla, události obou příběhů se časově překrývají a hrdinové se liší také místem bydliště a oborem, který studují.

Obě díla reflektují předrevoluční společnost, od které se hrdinové izolovali, všechny události spojené s revolucí sledují s kritickým odstupem.⁶⁹ Tento motiv pocitu izolace a vykořeněnosti se objevuje, jak bylo řečeno výše, už v Hájičkových povídkách a zde opět spojuje hrdiny obou příběhů.

Po revoluci se oběma Pavlům otevírá nový svobodný svět plný netušených možností, který začíná odhalovat pravé charaktery lidí z jejich okolí⁷⁰, zatímco Pavel v obou příbězích zůstává tím romantickým idealistou, který chce pomáhat společnosti a konat dobro⁷¹. Jak ve *Zlodějích zelených koní*, tak v *Dobrodruzích hlavního proudu* Pavel začíná společně se svým blízkým přítelem podnikat. Hrdina „*Dobrodruhů*“ podnikatelskou činnost vnímá jako pomoc nově se rodící ekonomice porevolučního Československa. Oba Pavlové se v rámci podnikání postupně odklání od svých ideálů, opouští svá morální

⁶⁵ RUDIŠ, Jaroslav. Literární čajovna: pořad ČRo Vltava. Jiří Hájiček [online]. 5.4.2007 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_cro.htm

⁶⁶ MELICHAR, Dominik. Obrázky z jižních Čech. H7O: Vzorec pro literaturu [online]. 2015 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/obrazky-jiznich-cech/>

⁶⁷ Viz tamtéž.

⁶⁸ Viz tamtéž.

⁶⁹ STANĚK, Jiří. Hájičkovo okolo revoluce. Tvar 2001. č. 7

⁷⁰ MYSLIVEČKOVÁ, Radka. Dobrodruzi a zloději Jiřího Hájička. Lidové Noviny 15. 11. 2002

⁷¹ GILK, Erik. Dobrodruh vedlejšího proudu. Tvar 2002. č. 19

přesvědčení a jejich partnerské vztahy se začínají rozpadat. Oba Pavlové se v závěru příběhu stávají obětí zrady ze strany svých obchodních partnerů a jediné, co jim zůstává, je přetrvávající pocit osamocení a prázdnoty.⁷²

Zatímco Pavel z *Dobrodruhů hlavního proudu* dospívá k totálnímu vystřízlivění⁷³, Pavel ze *Zlodějů zelených koní* se smiřuje se svojí aktuální situací a „navrací se k tomu čistějšímu v něm“.⁷⁴ Definitivně odmítá praktiky spojené se svým podnikáním, protože devastují krajinu, a opět se stává morálně silnějším (přestává dolovat vltavíny, což je nelegální).⁷⁵ Smiřuje se jak s rozpadem svého romantického vztahu, tak se svojí nastalou pracovní situací.

3. 3 VENKOVSKÁ TRILOGIE MORÁLNÍHO NEKLIDU

Tuto na sebe volně navazující trilogii Hájíček otevřel knihou *Selský baroko* (2005), ve které otevírá téma násilné kolonizace českého venkova v 50. letech.

Autor v knize opět pracuje s motivem návratu na venkov, který nutí hlavního hrdinu (který se opět jmenuje Pavel) vzpomínat na jeho dětství a rodinné vztahy. Ty většinou podlely rozpadu na základě Pavlova rozhodnutí odejít do města. Rodiče a bratra nechal na vesnici a sám odešel hledat „něco víc“. Je zcela zřejmé, že mu bratr tuto „zradu“ nikdy nezapomenul. V době, kdy se Pavel vrací na venkov, jsou i jeho „městské“ vztahy ve stádiu rozpadu. Hrdina je rozvedený a najít společnou řeč se synem je pro něj velice složité. Najednou se ocitá v situaci, kdy se cítí vykořeněný (nepatří ani na vesnici, ani do města) a izolovaný od okolního světa, což jsou opět motivy, které Hájíček využívá i v ostatních knihách.

Druhá kniha trilogie s názvem *Rybí krev* (2012) se odehrává v 80. letech a týká se vysídlování vesnic, které se nacházely v oblasti současné Hněvkovické přehrady. Ta slouží jako zásobárna vody pro chladicí věže elektrárny Temelín. Autor zde zaznamenává rozpad vesnice, o kterém se již předem ví, ale nikdo z obyvatel se proti rozhodnutí „shora“ nebrání, protože to neumí a nikdo z nich se vlastně ani bránit nechce. To, že někdo o jejich osudu rozhodl za ně, starousedlíky uvrhne do pocitu bezmoci a ponížení.⁷⁶

⁷² Viz tamtéž\

⁷³ HRBÁČ, Petr. Virtuální příběh. Tvar 2002. č. 19

⁷⁴ STANĚK, Jirí. Hájíčkovy okolo revoluce. Tvar 2001. č. 7

⁷⁵ Viz tamtéž

⁷⁶ PEŇÁŠ, Jirí. Jak se rozkládá vesnice [online]. [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: hostbrno.cz/ohlasy/jak-se-rozklada-vesnice

Hlavní hrdinkou **Rybí krve** je Hana, která se, jak se dočteme již v anotaci knihy, vrací do Čech po 15 letech. Je stejně jako všichni Hájíčkoví hrdinové takovým idealistou, který chce všechno napravit, proto se vrací na venkov, aby si promluvila jak s přáteli z dětství, tak se svými rodiči. Když se totiž v průběhu dospívání dozvěděla o plánovaném zaplavení své rodné vesnice, stala se aktivistkou a společně s partou svých kamarádů se snažila o tomto problému mluvit se starousedlíky a bojovat proti výstavbě elektrárny. Bohužel, její odhodlání zapříčinilo rozpad jejích vlastních rodinných vztahů. Součástí složité rodinné konstelace je také fakt, že Hančin otec byl jedním z „kulaků“. Byl přinucen vstoupit do Jednotného zemědělského družstva a přišel o svůj majetek. Proto se aktivismu své dcery brání, nechce opět bojovat o svůj domov. V tomto románu autor čerpá ze svých vlastních zážitků. Jeho otec byl synem kulaka, jak se dočítáme už ve věnování jeho románu *Rybí krev*. Sám v jednom z rozhovorů přiznal, že také patřil mezi aktivisty, kteří protestovali proti výstavbě elektrárny.⁷⁷

Po revoluci v roce 1989 se hrdinčina parta kamarádů rozprchla do svobodného světa. Někteří přátelé odjeli z vesnice do měst, jiní začali podnikat a Hana odjela za studii. Stávající obyvatelé vesnice žili v naději, že porevoluční politická situace zastaví výstavbu Temelína, což se bohužel nestalo. Dokonce i poslední aktivisté svůj boj vzdali a začali elektrárnu schvalovat, protože v ní náhle spatřili pozitiva a viděli v ní „chleboďárce“.⁷⁸

Hana se po návratu postupně setkává se všemi lidmi, jejichž jména si předem sepsala, a s odstupem času společně s nimi otevírá stále živé téma, kterým je právě Temelín a nenáviděná přehrada. Kdo tedy skutečně stojí za rozpadem vesnice a vztahů mezi jejími obyvateli? To nemůžeme jednoznačně tvrdit. Celé dílo, jak píše Klíčová ve své recenzi pro časopis HOST, totiž můžeme číst jako „*etickou rozvahu, kde lze stěží pojmenovávat lotry a dobráky*“.⁷⁹

Knihou, kterou autor výše zmiňovanou trilogii uzavřel, je *Dešťová hůl* (2016). Příběh se odehrává již v naší současnosti, hlavním tématem je zde touha po spravedlnosti. Hrdinou tohoto románu je Zbyněk Polecký, který právě prochází krizí středního věku. Stejně jako v ostatních Hájíčkových dílech je Zbyněk idealistou, ale jeho přesvědčení pomalu spěje

⁷⁷ DEMELOVÁ, Karolína a Jonáš ZBOŘIL. Liberatura: pořad ČRo Radia Wave. Radio Wave [online]. 20.6.2012 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://prehraovac.rozhlas.cz/audio/2660856>

⁷⁸ PALÁN, Aleš. Rybí krev. Nový román Jiřího Hájíčka má od počátku rozměr antické tragédie. Hospodářské noviny 18. 6. 2012, s.11

⁷⁹ KLÍČOVÁ, Eva. Ve znamení soustředěnosti. HOST, 2012, roč. 28, č. 7, s. 66-67

ke skepsi. Jeho život se točí pouze kolem jeho povolání správce pozemků a manželčiny touhy zplodit potomka.

Když však Zbyňka kontaktuje Bohuna, jeho první dětská láska, která potřebuje pomoci vyřešit spor kolem dědictví pozemku, naruší jeho životní stereotyp. Hlavní hrdina se za ní vydá do své rodné obce na venkově a je odhodlaný pro vítězství Bohuny udělat vše. Postupně zjišťuje, že se stala obětí podvodu, a tak se bezhlavě vrhá do hledání viníků, i když o spravedlnost už nikdo jiný, včetně samotné Bohuny, nestojí.⁸⁰

Zbyněk ani Bohuna nejsou na první pohled atraktivními hrdiny, protože Bohuna v rámci svého sporu musí podat žalobu proti obecnímu úřadu a znepřátelí si jak sousedy, tak své příbuzné.⁸¹ Zbyněk je podezříván z manželské nevěry, protože veškerý svůj volný čas věnuje právě Bohuně a jejímu boji o majetek, i když čtenář ví, jak bylo zmíněno v předchozím odstavci, že touží pouze po spravedlnosti, nikoliv po své první lásce.⁸² I přes tuto neatraktivnost jsou obě postavy zásadové, nijak neuhýbají z kurzu svého morálního kompasu a Zbyněk až do konce svého příběhu věří v ono lidové „*s poctivostí nejdál dojdeš*“.⁸³

Venkovskou trilogii morálního neklidu nespojuje pouze tento oficiální název a motivy, které se objevují napříč všemi třemi romány. Spojuje je také typický hlavní hrdina, idealista, který chce všechno napravit. Hájíček, jak se shodují výše zmiňovaní kritici, v každém z příběhů otevírá konkrétní téma, o kterém si troufl psát jen málokdo ze současných českých autorů. Ať už jde o kolektivizaci v 50. letech, vysídlování vesnic v 80. letech, nebo majetkoprávní spory v současnosti, vždy tuto problematiku v autorových příbězích doprovází rozpad vztahů hlavního hrdiny, následná emocionální prázdnota a pocit vykořeněnosti. Hájíček se ve svých románech nestaví ani na stranu hrdiny, ani jeho protivníků. Daný problém jen pozoruje a popisuje, závěrečné soudy vždy nechává na čtenáři.⁸⁴

⁸⁰ KITTLOVÁ, Markéta. Dešťová hůl. ILiteratura.cz [online]. 13.10.2016 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/37181/hajicek-jiri-destova-hul>

⁸¹ VANĚK, Martin. Úzkosti střední třídy. HOST. 2016, roč. 32, č. 8, s. 72-73.

⁸² Viz tamtéž.

⁸³ Viz tamtéž.

⁸⁴ MAREŠOVÁ, Milena. Jiří Hájíček zas zneklidňuje Jihočechy. Jeho Dešťová hůl je rekviem za poctivé vlastníky půdy. Český rozhlas Vltava [online]. 21.11.2016 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jiri-hajicek-zas-zneklidnuje-jihocechy-jeho-destova-hul-je-rekviem-za-poctive-5070321>

4 ETICKÉ PROBLÉMY V ROMÁNU SELSKÝ BAROKO

V prvním románu tzv. Venkovské trilogie morálního neklidu se opět setkáváme s Pavlem (tentokrát s příjmením Straňanský), typickým „hájíčkovským hrdinou“, který je naivní, dobrý a věří v dobro ostatních. Ten je okolnostmi nucen přijmout záhadnou pracovní zakázku, jejíž součástí je návrat na jihočeský venkov. Pavlovi se zakázka už od začátku nelíbí, protože ví, že zadavatel chce dopisem, který má v rámci zakázky hrdina najít, narušit politickou kampaň svého konkurenta. I přes počáteční rozpaky však práci přijímá a po dopisu začíná pátrat.

Pavlův návrat na venkov je plný rozpaků. Sám totiž kdysi utekl do města, proto starousedlíky a dávné hrdinovy přátele jeho návrat pobuřuje. Nikdo z nich neví, zda ho přivítat či úplně zavrhnout. Pavel však návrat na venkov vnímá jako „pohlazení po duši“, má se kam schovat po rozpadu manželství. Krajina Pavlova dětství je právě z tohoto důvodu popisována velice poeticky, Jiřímu Hájičkovi se podařilo přesně vystihnout atmosféru parného léta na českém venkově.

Hlavní hrdina je genealog, který na zakázku sestavuje rodokmeny pro své klienty. Když pátrá po záhadném dopisu, uchyluje se do archivu a stále hlouběji se noří do příběhu dávné křivdy. Tato příběhová linie je považována za detektivní, protože Pavel opravdu postupuje pečlivě, a kromě bádání v archivu vyráží také do konkrétních (většinou fiktivních) vesnic, kde vede rozhovory s pamětníky.

Kromě detektivní linie se v knize objevuje i vedlejší romantická linka, která ale děj ve zbytku knihy značně ovlivňuje. Hrdinovi s pátráním pomáhá záhadná Daniela, se kterou se setkal právě při práci v archivu.

Jiří Hájiček v knize používá chronologickou kompozici děje. Čtenář tedy sleduje Pavlův návrat na venkov, seznámení s Danielou a také jejich detektivní práci, při které společně s nimi odkrývá další důležité podrobnosti, které děj značně posunují dopředu.

Prvním morálním dilematem, který Hájiček v *Selském baroku* otevírá jsou již výše zmíněné hrdinovy pochybnosti ohledně přijetí pracovní zakázky. Pavel, který je typickou autorovou postavou (jeho vlastnosti známe již z předchozích Hájičkových příběhů), se i přes svoji naivitu a víru v dobro světa pouští do pátrání, jehož výsledky mohou ublížit někomu jinému. Sám hrdina příběhu si to moc dobře uvědomuje a jak postupuje dál ve své práci, tak si stále

častěji klade otázku, jestli může odesílatelku dopisu soudit, a zda má vůbec právo na vložení jejího příběhu do „nesprávných rukou“.⁸⁵

Když se však Pavel dozví, že hledaná žena je stále naživu, chce znát i její verzi příběhu. Dopis, který napsala, měl být totiž udáním hned několika kulaků, kteří byli na základě tohoto listu opravdu uvězněni.

Situace, ve které se pisatelka ocitla, je dalším etickým problémem, který Hájíček v díle rozepisuje. Motivem této ženy totiž nebyla pomsta vesnickým „kulakům“, ale nešťastná láska. Její dopis se však hodil tehdejšími kolektivizátorům. Ti se na jeho základě mohli konečně zbavit v něm jmenovaných mužů, kteří v té době vlastnili půdu a nechtěli se jí vzdát. Rozálie (odesílatelka dopisu) se tak stala „*nástrojem k provedení čehosi hodně zlého, horšího, než by kdy chtěla*“.⁸⁶ Toto využití nic netušícího člověka ve svůj vlastní prospěch je porušením tradiční morálky, je na něm spácháno zlo. Jedinec, který takto koná, nedodrжуje nepsaná pravidla společnosti a ubližuje tak nevinným lidem. Jak již bylo zmíněno ve druhé kapitole, v době kolektivizace však byla tradiční morálka převrácena a to, co bylo původně považováno za zlo, je teď pouhým nástrojem k utužení pozice komunistické strany. Rozálie je tak po zatčení kulaků označena svými sousedy za udavačku. Opovrhují jí, nechtějí ji vyslechnout, a proto je nucena prožít zbytek života v ústraní. Obyvatelé vesnice však jednají na základě svého svědomí, které i přes nastalý politický režim zůstává jejich vlastní přirozenou morálkou.

Když se Pavel dozvídá reálný motiv paní Rozálie, dospěje k rozhodnutí, že tato rodina si vytrpěla své a Pavlem získané informace by měly zůstat pouze v hlubinách archivu. Nechce rodině paní Rozálie ještě více ublížit, a tak jí slíbí, že získané informace nikomu nepředá. Dochází totiž k názoru, že za minulostí by se měla udělat tlustá čára.

Pavel později od svého kamaráda z dětství zjišťuje, že jím vyhledané informace se i přes jeho rozhodnutí dostaly do místních novin. Dostává se tedy do podobné situace, jako kdysi paní Rozálie. Stává se jakýmsi prostředníkem pro vykonání zla, které má ublížit „dobrému člověku“ - politickému kandidátovi s čistými úmysly. Nemůže se s touto situací smířit, pronásleduje ho pocit viny, protože to byl on, kdo kompromitující informace vyhledal.

⁸⁵ JURÍKOVÁ, Eliška F. Co s tou kolektivizací? Aneb případ zrádné Daniely aneb pokus o mamuta. Host 2005. č. 8

⁸⁶ SIROVÝ, Artur. Zločin a trest po jihočesku. Literární Noviny 2006, č. 17

Osobou, která Pavla zradila, je Daniela, žena, která se s ním seznámila v archivu pod záminkou sestavení rodokmenu. Protože Straňanský je „čistá duše, která všechny kolem sebe považuje za tak dobré, jako je ona sama“⁸⁷, svěřuje se jí s podrobnostmi svého pátrání. Bohužel netuší, že Daniela je v tomto případě osobně zainteresovaná. Její dědeček byl totiž jedním ze sedláků zmíněných v Rozáliině dopise. Jeho zatčení zkazilo život zbytku Danieliny rodiny, která stále touží po pomstě.

Pavel tedy kromě pocitu viny prožívá i zradu blízkého člověka. Nejen, že Daniela zveřejnila Rozáliin dopis společně s dalšími informacemi, ale také ho obelhala. Přiznala se Pavlovi k tomu, že jejich seznámení nebylo náhodné.

Danielino jednání je však lidsky pochopitelné. Její rodina prožila většinu života ve strachu, matka nemohla jít na vysněnou školu a později měla problémy se sehnáním zaměstnání. Prarodiče přišli o půdu a rodinné stavení, na kterém dřeli už od mládí. Když se jim později podařilo statek navštívit, byl v tak zuboženém stavu, že to dědečkovi zlomilo srdce a krátce na to zemřel. Daniela se celý svůj dospělý život snaží o odškodnění rodiny, všechny peníze utrací za právní poradenství a obnovu statku. Zároveň se snaží pochopit to, co se tenkrát stalo. Obviňuje však pouze Rozálii, myslí si, že svým dopisem zničila její rodinu a už je jí jedno, že se k zatčení jejího dědečka na základě zápisů v archivu schylovalo delší dobu. Má teď důkaz, který potřebovala, proto se nebojí „jít přes mrtvoly“.

Celý Danielin příběh je plný morálních dilemat. Žije pouze touhou po pomstě, obětuje křivdě minulosti celou svoji přítomnost. I přes to, že je případ její rodiny dávno promlčený, bere na sebe povinnost uskutečnit všechny kroky, které by vedly k jejímu očištění a odškodnění. Opět jedná pouze ve svém zájmu a ubližuje nevinným. Nebojí se využít Pavlovy náklonnosti, aby získala to, co potřebuje. Nebojí se vydírat Rozálii, aby od ní získala nějaké peníze a mohla si dovolit zaplatit dalšího právníka.

Danielino jednání, kdy se rozhodne vzít spravedlnost do vlastních rukou souvisí s tématem odplaty, kterému se blíže věnuje kapitola 2.3. Její činy jsou právě těmi extrémními řešeními, ke kterým se může poškozený jedinec uchýlit, když rozhoduje o tom, jak by se měl s pachatelem vyrovnat. Sama se tedy pod vlivem svých rozhodnutí stává pachatelem. I když celý život touží po spravedlnosti, tak spravedlivě nejedná.

⁸⁷ CERMANOVÁ, Anna. Selský baroko (in Totem.cz). iLiteratura.cz [online]. 2.3.2006 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/18717/hajicek-jiri-selsky-baroko-in-totemcz>

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, Hájiček žádnou svou postavu nesoudí. Celý problém pouze objektivně popisuje. Dočtení románu ve čtenáři zanechává otázku, která se vlastně také týká společenské etiky, a každý čtenář si na ni musí odpovědět sám: „*Co je spravedlivější? Udělat za vším tlustou čáru, odpustit, či naopak potrestat a pomstít se?*“⁸⁸

⁸⁸ NODL, Martin. Selské baroko a problémy s pamětí. Souvislosti 2006, č. 3

5 SOUČASNÁ ČESKÁ LITERATURA V UČEBNICÍCH A ČÍTANKÁCH PRO SŠ

Literární složka předmětu Český jazyk a literatura na českých školách je úzce propojena s předměty Dějepis a Občanská nauka, popřípadě s předmětem Etická výchova. Literární výchova má žáky vést k prohloubení čtenářské gramotnosti, aby byli schopni umělecký text vnímat z estetického hlediska. Na základě čtení uměleckých textů z daných období vývoje lidské společnosti se také rozvíjí žákovy postoje a hodnoty a utváří se jeho všeobecný přehled.⁸⁹

Kurikulární dokument, který vymezuje očekávané výstupy a učivo pro jednotlivé stupně vzdělávání je Rámcový vzdělávací plán. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (dále RVP G) vymezuje pro předmět Český jazyk a literatura mimo jiné i tento cíl: „*Žák vystihne podstatné rysy základních period vývoje české i světové literatury, významných uměleckých směrů, uvede jejich představitele a charakterizuje a interpretuje jejich přínos pro vývoj literatury a literárního myšlení.*“⁹⁰ Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělání (dále RVP SOV) uvádí tentýž cíl, ale v tomto znění: „*Žák zařadí typická díla do jednotlivých uměleckých směrů a příslušných historických období; zhodnotí význam daného autora i díla pro dobu, v níž tvořil, pro příslušný umělecký směr i pro další generace.*“⁹¹ Tento konkrétní výsledek vzdělávání je společný jak pro dvouleté učební obory s maturitní zkouškou (tzv. nástavby), tak pro konzervatoře, i čtyřleté učební obory s maturitní zkouškou.⁹²

V RVP pro tříleté obory poskytující střední vzdělání s výučním listem je zmiňovaný cíl redukován takto: „*Žák rozliší konkrétní literární díla podle základních druhů a žánrů; čte s porozuměním literární text a interpretuje ho.*“⁹³

Předmětem provedeného výzkumu byly obsahové vlastnosti učebnic a čítanek. Tyto vlastnosti společně s komunikačními a obsahovými vlastnosti určují, jak tyto edukační materiály v reálném procesu vzdělávání fungují.⁹⁴

⁸⁹ RVP pro střední odborné vzdělávání. [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-os>

⁹⁰ RVP pro gymnázia. [online]. [cit. 2021-02-20]. (str. 15) Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/684/>

⁹¹ RVP SOV. [online]. [cit. 2021-02-20]. (str. 28) Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/celkove_nast.htm

⁹² Viz RVP SOV. [online]. [cit. 2021-02-20]. <http://www.nuv.cz/t/ramcove-vzdelavaci-programy-podle-kategorii-oboru-vzdelani>

⁹³ RVP pro učební obory s výučním listem. [online]. [cit. 2021-02-20]. (str. 22) Dostupné z: http://zpd.nuov.cz/celkove_e.htm

⁹⁴ PRŮCHA, Jan. Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.

Byl vybrán soubor čítanek a učebnic českého jazyka a literatury pro střední školy, který byl podroben kvantitativní obsahové analýze textu.⁹⁵ Vybrané knihy jsou zpracovány právě v souladu s výše zmiňovanými kurikulárními dokumenty a jsou určeny pro různé vzdělávací obory poskytující střední vzdělání.

Zkoumaný vzorek učebnic byl vybrán záměrně. Vybrány byly ty učebnice, které jsou v současnosti školám poskytující střední vzdělání nabízeny různými nakladatelstvími. V rámci analýzy byla vymezeno téma současné české literatury jako významová jednotka⁹⁶, na kterou se rozbor učebnic a čítanek soustředil. Právě v kapitolách věnovaným tomuto tématu by se měly objevovat informace o Jiřím Hájíčkovi.

Základní hypotézou tohoto výzkumu však je, že texty učebnic ČJL a čítanek pro střední školy neobsahují informace o Jiřím Hájíčkovi.

Literatura – přehled středoškolského učiva z nakladatelství FINIDR je určena pro studenty maturitních oborů a také pro ty, co se připravují k přijímací zkoušce na VŠ. Tento učební text obsahuje kapitoly o jednotlivých vývojových etapách světové i české literatury, které jsou uspořádány chronologicky. V kapitole Česká próza po roce 1989⁹⁷ jsou zmíněni tito autoři a autorky: Ajvaz, Viewegh, Urban, Šabach, Borkovec, Rudiš, Boučková, Hůlová a Fischerová. Informace o Jiřím Hájíčkovi se zde neobjevují.

Učebnice literatury z nakladatelství Fraus je rozdělena na 4 díly. Každý díl je určen jinému ročníku SŠ, jejichž obory jsou ukončovány maturitní zkouškou. Učivo v tomto souboru učebnic je studentům předkládáno chronologicky, proto se kapitola *Literatura od 90. let do současnosti aneb na prahu nového milénia*⁹⁸ objevuje až ve 4. díle knihy *Literatura v souvislostech*. Žáci se prostřednictvím tohoto učebního textu seznamují s těmito autory: Bohumilem Hrabalem, Ludvíkem Vaculíkem, Milanem Kunderou, Josefem Škvoreckým, Ivanem Klírou a Pavlem Kohoutem. Z řad mladších autorů a autorek jsou představeni Jáchym Topol, Emil Hakl, Jan Balabán, Radka Denemarková, Petra Hůlová, Irena Dousková, Jiří Kratochvíl, Michal Ajvaz, Miloš Urban a Michal Viewegh. V rámci rozšiřujícího

⁹⁵ GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6. (str. 117)

⁹⁶ GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6. (str. 120–122)

⁹⁷ POLÁŠKOVÁ, Taťána, Dagmar MILOTOVÁ a Zuzana DVOŘÁKOVÁ. *Literatura: přehled středoškolského učiva*. 3. vydání. Třebíč: Vyuka.cz, 2015. Maturita (Vyuka.cz). ISBN 978-80-86873-14-5. (str. 198-211)

⁹⁸ Viz CHROBÁK, Jakub, Monika HORSÁKOVÁ a Veronika WOZNICOVÁ. *Literatura v souvislostech 4: učebnice literatury pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7238-904-9

úkolu je zmíněna Tereza Boučková společně s Ivou Pekárkovou, Petrou Soukupovou a Kateřinou Tučkovou.

Podobným způsobem je sestavena také učebnice *Literatura pro 4. ročník středních škol*, která patří do souboru učebnic literatury pro střední školy a vyšší ročníky gymnázií od nakladatelství DIDAKTIS. Kapitola Česká literatura po roce 1989 představuje stejná jména jako učebnice od nakladatelství Fraus, bohužel úplně vynechává ženské autorky.⁹⁹

Literatura pro IV ročník gymnázií od SPN patří do souboru učebnic, který je také rozdělen na jednotlivé díly určené konkrétním ročníkům čtyřletých gymnázií. Učebnicový text je rozdělen na dva celky: Česká literatura (obecný přehled) a Česká literatura (autorské profily). První část učebnice je stejně jako u výše zmíněných učebnic uspořádána chronologicky, se současnými autory text žáky seznamuje v kapitole Od roku 1989 do současnosti, kde kromě již výše zmíněných informuje také o Zdeňku Svěrákovi, Květě Legátové, Ivanu Wernischovi, a Emilu Haklovi. V druhé části učebnice jsou žákům předkládány podrobnější informace o jednotlivých autorech a jejich dílech.¹⁰⁰

Od stejného nakladatelství pochází také *Přehled dějin literatury pro SŠ*, který je také rozdělen na díly určené konkrétním ročníkům. Stejně jako učebnice pro gymnázia je učivo žákům předkládáno chronologicky, proto se současné české literatuře věnuje opět 4. díl tohoto souboru učebnic. Kapitola Česká literatura po roce 1989 je rozdělena na starší, střední, mladší a mladou generaci, ve které představuje Jáchyma Topola, Emila Hakla, Miloše Urbana, Michala Viewegha, Irenou Douskovou, Jana Balabána, Jaroslava Rudiše a Petru Hůlovou.¹⁰¹

V roce 2019 byla sestavena *Nová literatura pro střední školy* od nakladatelství Taktik. Soubor učebnic je opět rozdělen do 4 dílů, jako předchozí analyzované učebnice. Tento učebnicový text je sestaven na základě požadavků k MZ, z toho vyplývá, že je určen pro vyšší ročníky gymnázií a ty obory středních škol, které jsou ukončovány maturitní zkouškou. Ve čtvrté knize, která obsahuje kapitolu Česká próza a poezie od roku 1989 až do současnosti, zmiňuje kromě výše jmenovaných také Petra Šabacha a Patrika Hartla. Na konci tohoto oddílu

⁹⁹ ANDREE, Lukáš. *Literatura pro 4. ročník středních škol*. Brno: Didaktis, c2010. ISBN 978-80-7358-149-7

¹⁰⁰ SOUKAL, Josef. *Literatura pro IV. ročník gymnázií*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2005. ISBN 80-7235-311-X. (str. 210)

¹⁰¹ SOUKAL, Josef. *Přehled dějin literatury: pro střední školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7235-356-9. (str. 125-130)

lze nalézt také medailonky současných českých autorek, které byly v předchozích učebnicích pouze zmíněny, nebo úplně vynechány.¹⁰²

Marie Sochrová v *Literatuře v kostce pro SŠ* svůj výklad končí 2. polovinou 20. století, konkrétně dílem Pavla Kohouta.¹⁰³ V její *Čítance IV. k Literatuře v kostce* nalezneme mimo jiné úryvek z prvotiny Michala Viewegha, což je také jediné jméno, které v této publikaci zastupuje současnou českou literaturu.¹⁰⁴

Kniha, která je určena pro tříleté učební obory, se od ostatních učebnic zcela liší svým uspořádáním. *Čítanka pro tříleté učební obory SOU* od SPN totiž učivo předkládá po tematických celcích, ve kterých jsou žákům autoři představováni prostřednictvím úryvků z jejich děl. S dílem Ivana Wernische se tak setkávají v kapitole Dávné příběhy jako poučení a inspirace, celek Lidské vztahy v literatuře obsahuje díla Josefa Škvoreckého, Bohumila Hrabala, Ivana M. Jirouse a Jiřího Žáčka. František Nepil a Zdeněk Šmíd jsou součástí kapitoly Lidská práce a záliby. Tematický celek věnovaný písňovým textům a divadlu žáky seznamuje s Karlem Plíhalem a Václavem Havlem. Jaromír Nohavica, další známý písničkář, je žákům představen v kapitole Odraz války v moderní literatuře společně se spisovatelkou Věrou Sládkovou.¹⁰⁵

Informace o Jiřím Hájíčkovi se neobjevují ani v jedné z námi zkoumaných učebnic a čítanek, proto můžeme analýzu těchto učebních textů zakončit tvrzením, že základní hypotéza našeho výzkumu byla potvrzena.

¹⁰² JIŘIČKOVÁ, Eva, Kateřina ŠTRPKOVÁ, Veronika MAZALOVÁ, et al. *Nová literatura 4: pro 4. ročník středních škol a gymnázií*. Praha: Taktik, 2019-. ISBN 978-80-7563-110-7.

¹⁰³ SOCHROVÁ, Marie. *Literatura v kostce: pro střední školy*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0652-9

¹⁰⁴ SOCHROVÁ, Marie. *Čítanka IV. k Literatuře v kostce: [česká a světová literatura 2. pol. 20. století]: pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0361-0.

¹⁰⁵ SOUKAL, Josef. *Čítanka pro tříleté učební obory středních odborných učilišť*. 3. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. ISBN 978-80-7235-572-3.

5 DIDAKTICKÝ POTENCIÁL DÍLA JIŘÍHO HÁJÍČKA

Lederbuchová uvádí, že by pedagog měl klást důraz na to, aby učivo bylo celistvé, ne redukované pouze na poznatky literárněhistorické a literárněteoretické.⁹⁴ Pedagog by měl během výuky žákovi zprostředkovat jak poznatkovou, tak komunikační a formativní složku učiva. Poznatková (tj. informační) složka obsahuje výběr informací z literární historie a teorie, které by měl žák znát. Je úzce spjata s komunikační složkou, protože na základě těchto poznatků žák komunikuje s dílem. Samotnou četbou textu a následnou komunikací o díle formuje sám sebe, své hodnoty a postoje, což je spojeno s poslední, formativní složkou učiva.¹⁰⁶

Umělecký text by měl zůstat uměním, aby se žák seznámil s jeho estetickou hodnotou. Zároveň má sklony být učivem. Lederbuchová proto doporučuje **didaktickou interpretaci**, která propojuje všechny výše zmíněné složky učiva.¹⁰⁷ Jedná se o metodu, která je založena na vzájemném působení textu a žáka. Učitel působí jako žákův průvodce, klade mu otázky, usměrňuje jeho interpretační výsledky, zároveň je však respektuje. Do rozhovoru vnáší také nové informace, které jsou k interpretaci potřeba.¹⁰⁸ Do didaktické interpretace podle Lederbuchové můžeme zahrnout „*všechny aktivity, které vedou k plnějšimu prožitku významů textu.*“¹⁰⁹

Učitel před zařazením didaktické interpretace do výuky musí určit očekávané výstupy žáka tak, aby byly v souladu se vzdělávacím plánem. To znamená, že při výběru uměleckého textu a fragmentů z něj musí vycházet z vlastní znalosti konkrétního díla.¹¹⁰

Z děl Jiřího Hájíčka má ve vztahu k učivu střední školy největší didaktický potenciál román *Selský baroko*. Autor v něm řeší téma kolektivizace venkova v 50. letech 20. století, proto můžeme propojit Český jazyk s výukou Dějepisu. Zároveň lze v textu nalézt mezipředmětovou vazbu na Etickou, popřípadě Občanskou výchovu, vzhledem k tématu odplaty za dávné křivdy, které se v románu také objevuje.

¹⁰⁶ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6. s. 15-17

¹⁰⁷ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6. s. 5-6

¹⁰⁸ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6. s. 104

¹⁰⁹ Viz tamtéž. s. 203-205

¹¹⁰ Viz tamtéž. s. 5-6

Hájíček v *Selském baroku* příběh konkrétních vesnic popisuje prostřednictvím Pavla, genealoga, který k případu udání a následnému zatčení sedláků přistupuje jako detektiv, děj se posunuje dále na základě jednotlivých důkazů a rozhovorů s pamětníky. Tento detektivní přístup by byl jistě přitažlivý i pro současné „teenagery“ a mohl by je přimět k četbě celého románu.

Před interpretací uměleckého textu by bylo vhodné žáky upozornit na samotný název díla a „navnadit“ je k následující četbě. Učitel by mohl položit žákům tyto otázky:

1. Znáte pojem „selské baroko“? Kde bychom ho hledali? (*Selské baroko je architektonický sloh 19. století, najdeme ho na jihočeském venkově. Typickým příkladem je obec Holašovice, která je zapsaná na seznamu UNESCO.*)

2. Proč autor v názvu románu použil nespisovnou variantu slova selské? (*Nejspíš chce upozornit na to, že se opravdu bude jednat o román z prostředí vesnice, protože lidé zde mluví nespisovně, tj. obecnou češtinou, nářečím.*)

3. Kde se tedy bude román odehrávat? Jaká máte očekávání od románu s tímto názvem? (*Půjde o román z jihočeské vesnice, tématem budou nejspíše venkovská stavení, která byla stavěna právě ve stylu selského baroka.*)

Po těchto otázkách by mělo následovat stručné seznámení se základní zápletkou románu. K tomu poslouží první úryvek:

„Pan Šrámek seděl vedle mě na lavičce a pořád něco povídal. A já jsem se těšil do stínu těch kamenných zdí nedaleko, do nažloutlého divného světla badatelny, do tlumeného hluku šustících archiválií, do naplesnivělého závanu, který vydechují staré knihy.

„Teda z vás aby člověk každý slovo doloval,“ řekl.

„Neměl jste sem znovu jezdit,“ opáčil jsem.

„Ale vy znáte ty vesnice, ty lidi, je to pro vás otázka několika dní. Sám jste to říkal. Tak proč se vám do toho najednou nechce? Nechápu to...“

Přebraboval jsem se v deskách, které mi předal, jen aby ta horká nepříjemná chvíle už byla za mnou. Pár výstřížků z novin, listy vytrhané z nějaké zažloutlé brožury, okopírované stránky z úředních listin. Opakoval jsem si v duchu jméno vsi a pak ta tři jména za sebou: Jircha, Kubach, Mařánek... ano, jasně, Mařánek.

(...)

„Pane Straňanský, v těch chalupách to je. Nevíme kde, ale vy to najdete. Třeba to má někdo na těch samotách kolem, v Černý hůrce, nevím... lidi tyhle věci schovávali. Ty starý tam ještě posedávaj na návsích...“

(...)

Přiklonil ke mně oholenou růžovou tvář, asi padesátník, vlasy už šedivěly, široké šle na světlé letní košili s krátkým rukávem, tlustoučké paže.

„Říkám, je to dopis. Někde tam je, to víme. Možná, že dokladů je víc. Na obecním úřadu? Na faře? Já nevím, vy jste odborník. Třeba tam objevíte papírů celou hromadu. V nějaký kredenci nebo na půdě...“

Ztišil ještě trochu hlas.

„Pak by to šlo z ruky do ruky, pane Straňanský, jak jsem říkal. Já listiny, vy peníze.“

Slunce stálo kolmo nad treboňským zámkem, kopal jsem patou boty do lavičky a žízeň mě táhla pryč odsud. Polykal jsem naprázdno a vzpomínal na dálku nad polem tam u nás, na vodu a stín. Ale chvíle byla žhavá teď, palčivý moment, kdy jsem seděl vedle něho a on mě tlačil svým horkým nepříjemným stínem někam, kam jsem nechtěl ani za nic.¹¹¹

Po přečtení tohoto úryvku jsou žákům kladeny následující otázky:

1. Kdo je hlavním hrdinou románu? Čím se živí?

(Pan Straňanský, pracuje v archivu.)

2. Kdo je pan Šrámek? Jak je v úryvku vykreslen?

(Je to muž, který chce od pana Straňanského najít na vesnici nějaký dopis a nabízí mu za to peníze. Je mu kolem 50, má prošedivělé vlasy, oholený obličej a tlusté paže. S hrdinou mluví potichu, naléhá na něj, aby nabídku přijal, i když jemu je to nepříjemné.)

3. Jak na vás působí vystupování pana Šrámka?

(Šrámek působí úlisně, na Straňanského tlačí. Snaží se ho přesvědčit, že právě on je tím pravým pro vyhledání dopisu.)

¹¹¹ HÁJÍČEK, Jiří. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5. s. 7-9

4. Jaký je názor hlavního hrdiny na zakázku, kterou mu Šrámek zadává?

(Nechce ji přijmout, celé jednání je mu nepříjemné.)

Žáci se v úryvku seznámí s motivem hledaného dopisu, který je pro další děj knihy velice důležitý. Je dobré s nimi prodiskutovat jejich pocity ohledně postavy pana Šrámka. Jaký z něj mají pocit, právě na základě jeho popisu. Vhodné by bylo také rozebrat hrdinovy pocity ohledně této postavy a zakázky, kterou mu zadává. Učitel se také na konci diskuse zeptá na to, zda podle žáků Straňanský zakázku přijme nebo ne. Potom rozdá následující úryvek:

„Vytáhl jsem z aktovky desky a přitočil si židli ke Kennedymu. Otevřel jsem je, obracel jsem okopírované dokumenty. Kennedy si nasadil brýle.

Zpráva o trestních věcech vedených proti vesnickým boháčům za měsíc únor 1953.

V hlavičce byla uvedena krajská prokuratura, jako příjemce dokumentu ministerstvo spravedlnosti. Otáčel jsem pomalu listy.

„Je to jasné, Honzo. Šrámek se ani nesnažil mi to vymlouvat. Podívej se na tohle.“

Jakub Jircha, Tomašice čp. 8, výměra 31 ha. Odsouzen k 5 letům těžkého žaláře, k propadnutí celého jmění, zákazu pobytu v dosavadním bydlišti, peněžité pokutě a ztrátě občanských práv.

„Takovýhle zprávy chodily z okresu na ministerstvo každé měsíc. Dá se to sehnat, když člověk ví kde. Jsou tam tresty v tom tomašickém procesu. Zatýkáni provedení na udání ze vsi.“

„Takže na tom děláš?“ zvedl Kennedy hlavu z těch lejster. Pokrčil jsem rameny.

„Máš recht,“ kývnul, „prostě je to práce, kterou jsi dostal.“

„Jenže trochu smrdí,“ řekl jsem tiše, spíš pro sebe.“¹¹²

Úryvek nám potvrdí to, zda Pavel zakázku přijal či ne. Také se dozvídáme více informací o dopise, který hledá. Učitel tedy klade žákům následující otázky:

1. Přijal hrdina zakázku od pana Šrámka? Jaký z ní má v průběhu pátrání pocit?

(Ano, přijal. Pořád se mu něco nezdá, sám říká, že to trochu smrdí.)

¹¹² HÁJÍČEK, Jiří. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5. s. 39-40

2. Z jakého období bude pocházet dopis, který Straňanský hledá?

(Nejspíš z období, kdy byli zatýkáni „vesničtí boháči“. Zpráva, kterou objevil, pochází z roku 1953.)

Právě zde dostává učitel možnost propojit výuku literatury s dějepisem. S žáky může probrat období 50. let 20. století. Jaký politický režim byl v té době na našem území a co v rámci tohoto režimu probíhalo za procesy.

Učitel zároveň seznámí žáky s detaily o hledaném dopisu, kdo ho psal a proč. Žákům popíše, k jakému závěru došel, když se setkal s člověkem, který dopis napsal. Seznamuje je také s postavou Daniely. Poté pokračují v četbě úryvku:

„Vstal jsem a sáhl si pro tenké noviny, nějaký druh regionálního zpravodaje, a usadil se zase na sedadle. Ale to město přece...“

„Přivez mi to včera Ruda, ten kluk, co sem jezdí linku z Vysočiny.“

Listoval jsem tím plátkem odzadu, přes výsledky fotbalového okresního přeboru, článek o zahrádkářském svazu a program městského kina na měsíc říjen jsem se dostal k velkému článku na prostřední dvoustraně. Do očí mě okamžitě uhodily dvě věci. Tučný nadpis: OTEVŘENÝ DOPIS RADNÍMU FRANTIŠKU ZANDLOVI a zmenšená kopie rukou psaného dopisu Rozálie Zandlové i s jejím vlastnoručním podpisem.“¹¹³

„Výzva radnímu Zandlovi, aby se zamyslel nad morálním profilem své rodiny a svými postoji před rokem osmdesát devět a pak teprve aby v radě města kázal o morálce a cti. Něco v tom smyslu. Zavřel jsem noviny, sklesle seděl a snažil jsem se o všem racionálně uvažovat. Moc mi to nešlo.“

(...)

„Honzo, já nevím, jak se to tam mohlo dostat! Já mám tu složku doma na stole, nikomu jsem to nedal. Ani neprodal.“¹¹⁴

¹¹³ HÁJÍČEK, Jirí. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5. s. 182

¹¹⁴ HÁJÍČEK, Jirí. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5. s. 183

1. Co se stalo ve vámi přečteném úryvku?

(Pavel z novinového článku zjišťuje, že výsledky jeho práce byly zveřejněny bez jeho vědomí. Noviny mu přivezl nejspíš nějaký kamarád, kterému Pavel vysvětluje, že složku s dokumenty má na stole a nikomu ji nedal. Dokonce ani člověku, který si tyto informace u něj objednal.)

2. Jak se asi Pavel v této situaci cítí?

(Je zmatený, neví, jak se informace k autorovi otevřeného dopisu dostaly. I přesto, že informace nikomu nevydal, sám je vyhledal a vložil do složky s dalšími souvisejícími listinami. Proto se může cítit i vinen, protože přispěl k odhalení pana Zandla.)

3. Kdo podle vás Pavla podvedl?

(Nejspíš to byl někdo, s kým byl Pavel po celou dobu pátrání v kontaktu. Jediná osoba, se kterou se vídal pravidelně, byla Daniela.)

Okamžik, kdy Pavel zjistí, že byl podveden, je velice silný, ovšem důležité je žáky také seznámit s tím, jak reagovaly oběti tohoto činu, a odhalit, jestli byly jejich domněnky ohledně „podvodníka“ správné. Proto by bylo vhodné zařadit do výuky také následující úryvek rozhovoru Pavla s paní Rozálií. Žáci si vytvoří nějaké očekávání od další části textu a jsou motivováni k další četbě, aby získali další informace.

„Paní Zandlová, já...“ odkašlal jsem nervozitu a tíhu kolem žaludku, „já jsem...“

„Čekala jsem vás,“ přerušila mě. Nedívala se na mě, hleděla kamsi mimo mě.

„Přijel jsem vám říct, že já jsem jim to nedal! Rozumíte? Já vám slíbil, že...“

„Já vím,“ řekla svým léty zhrublým hlasem. Nechápal jsem. Nebo snad pořádně neslyšel.

„Já mám ten váš dopis, samozřejmě, mám všechny ty listiny, ale je to u mě doma, nikdy jsem jim to nedal! Museli mi to vzít a okopírovat, ale nevím jak! Absolutně nevím jak...“

„Já vím,“ řekla znovu a podívala se mi do očí, „věřím vám to.“

„No ale potom teda nechápu...“

„Byla tady.“

„Prosím?“

„Ta mladá paní, co nás vezla,“ řekla bez emocí.

„Cože...?“

„Přijela druhý den odpoledne. Ukázala mi všechno, i ten dopis.“

„To není možný...“ Chytil jsem se planěk dřevěného plotu. Nadechoval jsem zhluboka chladné září, kouř z chalup. Ona se opírala o hůl, nachýlená k jedné straně.

„Chtěla padesát tisíc, že jinak to zveřejní,“ řekla stroze. Schoval jsem obličej do dlani a mnul si čelo.

„To je jasný, kde byste je vzala...“¹¹⁵

„Ale já jsem jí je dala!“

Podíval jsem se na ni s úžasem. Nepohnula se.

„Měla jsem ale jen pětatřicet. Pro zbytek si měla přijet, ale už nepřijela... syn nic nevěděl, nic neví. Neřeknu mu to.“

„Co vám k tomu řekla, proboha?“

„Nemusela nic říkat. Viděla jsem ten kropenatej nos, světlý vlasy, ta pusa...“

„Nerozumím.“

„Všimla jsem si toho hned poprvý, když jsme jeli z Třeboně. Až jsem se lekla. Celej Jircha...“

„Prosím?“

„Je to Jirchů ksicht, ten nos, ty pihy... celej starej Jircha, jak vypadal zamlada.“

„Myslíte, že sedlák Jircha z čísla 8 byl jako její...“

„Dědek. Jinak to bejt nemůže.“

„Neřekla vám to? Nebavily jste se o tom?“

„Vůbec jsme se nebavily.“

„Nemáte teď strach?“

„Strach?“ Řekla nevzrušeně. „Z čeho? Po tom všem...“

Odmlčela se. Chvilí jsem čekal a potom jsem šel pomalu k autu.¹¹⁶

V tento moment víme, kdo se mstil paní Rozálii, a tušíme, co by mohlo být motivem takového jednání. Učitel proto žákům klade následující otázky:

¹¹⁵ HÁJÍČEK, Jirí. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5. s. 185

¹¹⁶ HÁJÍČEK, Jirí. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5. s. 186

1. Kdo tedy Pavla zradil? Co bylo jeho motivem?

(Pavla zradila Daniela, která je podle paní Zandlové vnučkou jednoho ze zatčených sedláků. Chtěla se nejspíš pomstít kvůli tomu, že ho Rozálie udala.)

2. My ale víme, že Rozálie Jirchu neudala schválně. Proč si to tedy Daniela neodpustila? Proč Zandlovou vydírala a chtěla peníze?

(Protože odsouzení jejího dědečka postihlo celou rodinu, včetně Danieliny maminky. Celá její rodina stále touží po pomstě a nebere ohledy na to, že Rozálie je stará a že udání psala z nešťastné lásky. Peníze Daniela mohla využít na rekonstrukci statku, který získala zpět v restituci.)

3. Jak se podle vás cítí Rozálie? Zlobí se na Pavla, který se jí přijel omluvit a všechno vysvětlit?

(Rozálie s Pavlem jedná bez emocí, jako by byla se vším smířená. Za každou cenu chtěla ochránit svého syna, proto dala Daniele požadované peníze a synovi nic neřekla. Sama přiznává, že po všech těch letech už z tohoto odhalení ani nemá strach. Musela žít s nálepkou vesnické „běhny“ a později udavačky. Celý život byla svobodnou matkou, a tak je tohle pro ni nejspíše jen malicherný problém.)

Poslední úryvek, který by se dal ve výuce využít, by byl právě rozhovor s Danielou, která Pavlovi vysvětluje svoji motivaci k odhalení Rozálie za jeho zády.

„...a v padesátém roce,“ zesílila hlas, „zabouchali pozdě večer na dveře statku dva chlapi. Zatáhli dědu do stodoly a tam ho zmlátili do bezvědomí. Babičce řekli, že jestli je ještě ráno najdou na statku, tak ho zabijou. Nikomu nic neřekla, zapráhla vůz a naložila ho věcmi, který se vešly. Tchyně a děti, moje máma a teta, jí pomohly vytáhnout nahoru dědu. Nad ránem vyrazili ze statku, jenže před Smrčím se děda probral, jak vůz drncal a donutil babičku vrátit se zpátky. Ještě do rána všechno zase vyložili. A ráno babička vyrazila na pole, jakoby nic. Skoro tejdén dřela sama s dětma a s pomocí pár sousedů, než se z toho děda vylízal... věděls to?“

„Ne, tohle ne. V Tomašicích už není moc lidí, který by tu dobu pamatovali a chtěli o ní mluvit.“

„Nakonec dědu ze statku stejně dostali, v třiapadesátém. Na písemný udání Rozálie Zandlový pozatýkali bejvalýho majitele pily a dva sedláky nad dvacet hektarů, který ještě nevstoupili do JZD.“

„Danielo, myslíš si, že všechno bylo tak jednoduchý?“

„Vím, co si myslíš a co chceš říct. Ale já mám konečně v ruce důkaz! Mám černý na bílém, jak to bylo. Ale myslíš, že dneska někoho zajímají důkazy? Ty seš taky takovej.“

„Jakej?“ zeptal jsem se dotčeně.

„Jeden z těch, co chtějí ty tlustý čáry za minulostí. Já to chápu! Je to pohodlný a hlavně: o nic vám nejde. Smíření, urovnání a jedeme dál. Ale tady už to konečně musí jít natvrdo! Mám v ruce papír, jakápak diskuse? A víš, jak to zatím funguje? Hospodařit jsem nešla, do družstva jsem taky nevstoupila, tak mám po sedmi letech nárok na finanční odškodnění. A co jsem dostala? Necelou třetinu. Roky už se soudím o ukradenej majetek. Kdo má platit, neplatí, čekám na nějakou spravedlnost, kde nic tu nic. Zařídím si ji sama...“

„Víš, na kom ses pomstila?“ skočil jsem jí do řeči.

„Já se nemstím.“

„Obralas důchodkyni!“

„Dostala máho dědu do kriminálu!“¹¹⁷

Pro umocnění čtenářského zážitku mohou žáci tento **úryvek přečíst v roli**. Učitel rozdělí repliky Pavla a Daniely mezi žáky, kteří by se měli snažit vložit veškeré emoce postav do svého projevu. Žáky tento úkol ještě více vtáhne do situace, kdy proti sobě sedí rozzlobená Daniela a naivní, dotčený Pavel.

Z úryvku je patrné, že Daniela je i po všech těch letech rozhořčená a touží po odplatě. Sama ale tvrdí, že Rozálii se nemstí. Diskuse se žáky, která bude následovat po dočtení úryvku, se bude týkat také tématu její odplaty.

1. Co je tedy Danielinou skutečnou motivací ke mstě?

(Daniela je opravdu vnučkou sedláka Jirchy, jak se domnívala Rozálie. Její motivací je získání finančního odškodnění, kterého se jí nedostává, proto se o všechno soudí.

2. Když tedy Daniela nezískala majetek v restituci, na co použila Rozáliiny peníze?

(Tyto peníze nejspíš použila na zaplacení výdajů za soudní proces.)

¹¹⁷ HÁJÍČEK, Jiří. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5. s. 194-195

3. Má podle vás význam mstít se po tolika letech? Dá se to všechno ještě napravit?

Jak byste v této situaci jednali vy?

U třetí otázky už záleží na osobnosti každého žáka, na čí stranu se postaví. Jestli na stranu Pavla, který je stejně jako Rozálie smířený s křivdami minulosti, nebo na stranu Daniely, která udělá všechno pro to, aby viníci splatili svůj dluh její rodině.

Práce s těmito třemi úryvky u uměleckého textu má v **poznatkové části učiva** za cíl žáky seznámit s dílem Jiřího Hájíčka a jím využívanými typickými motivy (popis jihočeského venkova, kontrast vesnice a města, hrdinova naivita a jeho víra v dobro, smíření se s minulostí, atd.). Také žákům představuje téma kolektivizace venkova v 50. letech 20. století, což je přímá mezipředmětová vazba na výuku dějepisu. Při četbě se seznamují s praktikami, které režim využíval k získání majetku kulaků. Pokud se žáci s pojmem kulak ještě nesetkali, je na učiteli, aby jim ho vysvětlil. Další mezipředmětovou vazbou je vztah s předmětem Etická výchova. V románu autor řeší konflikt dobra se zlem. Jako příklad sporu mezi dobrem a zlem můžeme využít v textu popisovaný konflikt mezi vlastníky půdy a „kolektivizátory“. Učitel opět může se studenty otevřít na toto téma diskuzi, probrat s nimi etickou rovinu tohoto sporu. Zda se podle nich jedná o krádež majetku, nebo jestli měl režim právo brát lidem domovy, majetek a připravit je o roky práce na jejich pozemcích. Ze druhé kapitoly o etických problémech víme, že morálka tohoto režimu se značně lišila od té přirozené. To, co bylo dříve považováno za přirozené zlo, je teď dobrem, které „kolektivizátoři“ konají ve prospěch společnosti.

Zástupcem dobra může být také Pavel, který se ještě před odsouzením Rozálie rozhodne vyslechnout si i její verzi příběhu. Když zjistí, že ne vše bylo takové, jak předkládají archivy, slíbuj, že informace nikomu nevydá. Za zlo může být považována Daniela, která už od začátku díla lační získat tyto kompromitující informace, protože se chce mstít. Čtenáři sledují, jak si postupně získává Pavlovu důvěru, aby měla přístup k nalezeným důkazům, které později využije jako prostředek k vydírání Rozálie. Daniela však takto nejedná proto, že by chtěla konat zlo, ale cítí povinnost očistit jméno svého dědečka a získat peněžní odškodnění od viníků. Protože jedná tzv. „na vlastní pěst“, některá její rozhodnutí jsou opravdu extrémní a ubližují jejímu okolí. Tento morální závazek z Daniely sice může na první pohled dělat zápornou postavu, ale její motivace je pochopitelná. Chce dojít spravedlnosti za každou cenu, bohužel už je natolik zoufalá, že se v některých situacích uchyluje k pomstě.

Komunikační část učiva samozřejmě zahrnuje žakovu vlastní práci s textem a komunikaci o díle, která probíhá mezi žákem a učitelem, v rámci diskuse komunikují i žáci mezi sebou.

Četba *Selského baroka* ve vztahu **k formativní části učiva** formuje životní postoje žáka a rozvíjí jejich hodnotovou orientaci a všeobecný přehled. Pomáhá jim „nahlédnout“ do historie a utvořit si na základě předložených informací vlastní postoj k této situaci.

ZÁVĚR

Na základě analýzy učebnic a čítanek pro školy poskytující střední vzdělání v páté kapitole jsme zjistili, že se Jiří Hájíček neobjevuje ani v jednom ze zmiňovaných edukačních materiálů, i když mezi současnými českými autory je velice úspěšný.

Pokud chce učitel tohoto autora představit svým žákům, musí si vytvořit vlastní výukový materiál (například pracovní list), ve kterém žákům předloží vhodný úryvek z konkrétního uměleckého textu. V případě této práce bylo vybráno několik úryvků z díla *Selský baroko*, které lze využít nejen k seznámení s dílem Jiřího Hájíčka, ale také k propojení výuky českého jazyka s výukou Dějepisu a Občanské, případně Etické výchovy.

Četba námi zvoleného románu seznamuje žáky s motivy, které ve svém díle autor opakovaně využívá. Jedná se o motiv hlavního hrdiny s typickými vlastnostmi, zasazení děje na jihočeský venkov a odhalování dávných křivd.

Dále se žáci seznamují s učivem, které, jak bylo zmíněno výše, znají z hodin dějepisu, a to s kolektivizací venkova v 50. letech 20. století. Na základě několika etických problémů, které se v díle objevují, může učitel propojit četbu textu také s výukou etiky.

Žáky by bylo nejvhodnější seznámit s románem pomocí metody **didaktické interpretace**, která je považována za efektivní metodu literární výchovy.¹¹⁸

Po přečtení jednotlivých úryvků učitel vede s žáky řízený rozhovor, ke kterému si musí předem připravit otázky, které bude ve třídě pokládat. Musí samozřejmě vzít v úvahu to, že žáci mohou mít tendenci se od jím zamýšlené diskuse odklánět. Proto musí do dialogu včas zasahovat a žáky nasměrovat zpět. Žákovské výsledky by však měl zcela respektovat.

Interpretaci by měl učitel založit na vlastní četbě díla a jeho znalosti, na základě toho může zvolit učivo, které chce žákovi pomocí interpretace zprostředkovat.

¹¹⁸ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6. s. 5-6

РЕЗЮМЕ

Эта работа на тему Этические проблемы в избранном деле Йиржиго Гайичка предлагает анализ книг этого автора во связи с етическими проблемами, о которых Гайичек пишет.

Его книги также о разных значительных темах чешской истории, например о коллективизации чешских деревень в 50-ых годах 20-ого века. Герои романов хотят исправить прошлое и у них очень сильная мораль.

Четвертая глава этой работы - анализ учебников чешской литературы для учеников средней школы. Эта часть предлагает имена самых известных современных писателей в Чехии, которые уже введены в эти учебники.

Но Йиржи Гайичек не находится в никаком из них. По этому последняя глава работы предлагает разные отрывки из конкретного романа этого автора и раздумывает о том, как эти отрывки эффективно включить в уроки чешской литературы.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANDREE, Lukáš. *Literatura pro 4. ročník středních škol*. Brno: Didaktis, c2010. ISBN 978-80-7358-149-7

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filozofie*. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-25414-4.

BÁRTU, Radim a Andrea POLÁKOVÁ. *Pátrá v archivech, píše si osnovy. Jiří Hájiček má rád, když je román pevně ukotvený*. Český rozhlas České Budějovice [online]. 11.9.2017 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://budejovice.rozhlas.cz/patra-v-archivech-pise-si-osnovy-jiri-hajicek-ma-rad-kdyz-je-roman-pevne-7039157?player=on#player>

CERMANOVÁ, Anna. *Selský baroko* (in Totem.cz). ILiteratura.cz [online]. 2.3.2006 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/18717/hajicek-jiri-selsky-baroko-in-totemcz>

DEMELOVÁ, Karolína a Jonáš ZBOŘIL. *Liberatura: pořad ČRo Radia Wave*. Radio Wave [online]. 20.6.2012 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://prehraovac.rozhlas.cz/audio/2660856>

DEMELOVÁ, Karolína a Jonáš ZBOŘIL. *Liberatura: pořad ČRo Radia Wave*. Radio Wave [online]. 26.11.2014 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://prehraovac.rozhlas.cz/audio/3260614>

DOROTÍKOVÁ, Soňa. *Morálka a sociální soudržnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-631-4.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GILK, Erik. *Dobrodruh vedlejšího proudu*. Tvar 2002. č. 19

HÁJÍČEK, Jiří. *Dešťová hůl*. Brno: Host, 2016. ISBN 978-80-7491-773-8.

HÁJÍČEK, Jiří. *Rybí krev*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-639-6.

HÁJÍČEK, Jiří. *Selský baroko*. Vyd. 2. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-300-5

HAMAN, Aleš. *Zaprášené příběhy o rozkulačování*. Lidové Noviny 1. 12. 2005

HARTMAN, Ivan. *Temelín za několik našich generací vrostl do regionu*. Hospodářské noviny [online]. 2013 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_hn1.html

HRBÁČ, Petr. *Virtuální příběh*. Tvar 2002. č. 19

CHROBÁK, Jakub, Monika HORSÁKOVÁ a Veronika PORTEŠOVÁ. *Literatura v souvislostech 4: učebnice literatury pro střední školy : [od psacího stroje k počítači, aneb, Literatura 2. poloviny 20. století a počátku 21. století]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7238-904-9.

JIŘIČKOVÁ, Eva, Kateřina ŠTRPKOVÁ, Veronika MAZALOVÁ, et al. *Nová literatura 4: pro 4. ročník středních škol a gymnázií*. Praha: Taktik, 2019-. ISBN 978-80-7563-110-7.

JUŘÍKOVÁ, Eliška F. *Co s tou kolektivizací? Aneb případ zrádné Daniely aneb pokus o mamuta*. Host 2005. č. 8

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1.

KELLNER, Zdeněk. *Historik: Období po květnu 1945 si dnes dovedeme představit jen těžko*. Pražský deník.cz [online]. 26.6.2015 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/z-regionu/historik-obdobi-po-kvetnu-1945-si-dnes-dovedeme-predstavit-jen-tezko-20150626-xbmk.html>

KITTLOVÁ, Markéta. *Dešťová hůl*. iLiteratura.cz [online]. 13.10.2016 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/37181/hajicek-jiri-destova-hul>

KLÍČOVÁ, Eva. *Ve znamení soustředěnosti*. HOST, 2012, roč. 28, č. 7, s. 66-67

KOHÁK, Erazim. *Svoboda, svědomí, soužití: kapitoly z mezilidské etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-35-0.

KOPÁČ, Radim. *Na zlou dobu člověk nerad vzpomíná*. Právo [online]. 2005 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_pravo.html

KUČERA, Štěpán. *Ladí mi to trochu do blues*. Salon: literární příloha deníku Právo [online]. 2014 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_pravo1.html

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6.

LESCHTINA, Jiří. *Některé příběhy plynou, jako když pomalu teče řeka*. Hospodářské noviny: magazín Víkend [online]. 2006 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_hn.html

- LJUBKOVÁ, Marta. *Fotbalové deníky*. A2 2007. č. 43
- MAREŠOVÁ, Milena. *Jiří Hájiček zas zneklidňuje Jihočechy. Jeho Dešťová hůl je rekviem za poctivé vlastníky půdy*. Český rozhlas Vltava [online]. 21.11.2016 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jiri-hajicek-zas-zneklidnuje-jihocechy-jeho-destova-hul-je-rekviem-za-poctive-5070321>
- MELICHAR, Dominik. *Obrázky z jižních Čech*. H7O: Vzorec pro literaturu [online]. 2015 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/obrazky-jiznich-cech/>
- MYSLIVEČKOVÁ, Radka. *Dobrodruzi a zloději Jiřího Hájička*. Lidové Noviny 15. 11. 2002
- NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Rozhodování*. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://tinyurl.com/sociologicka-encyklopedie>
- NODL, Martin. *Selské baroko a problémy s pamětí*. Souvislosti 2006, č. 3
- PALÁN, Aleš. *Rybí krev. Nový román Jiřího Hájička má od počátku rozměr antické tragédie*. Hospodářské noviny 18. 6. 2012, s.11
- PEŇÁS, Jiří. *Jak se rozkládá vesnice* [online]. [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: hostbrno.cz/ohlasy/jak-se-rozklada-vesnice
- PLAVCOVÁ, Alena. *Nejsem Bůh příběhu*. Pátek, Lidové noviny [online]. 2013 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/img/patek_in.pdf
- POLÁŠKOVÁ, Taťána, Dagmar MILOTOVÁ a Zuzana DVOŘÁKOVÁ. *Literatura: přehled středoškolského učiva*. 3. vydání. Třebíč: Vyuka.cz, 2015. Maturita (Vyuka.cz). ISBN 978-80-86873-14-5.
- PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.
- RUDIŠ, Jaroslav. *Literární čajovna: pořad ČRo Vltava. Jiří Hájiček* [online]. 5.4.2007 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.hajicek.info/4_texty_r_cro.htm
- RVP pro střední odborné vzdělávání*. [online]. [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-os>
- SIROVÝ, Artur. *Zločin a trest po jihočesku*. Literární Noviny 2006, č. 17

SOCHROVÁ, Marie. *Literatura v kostce: pro střední školy*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2008. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0652-9

SOCHROVÁ, Marie. *Čítanka IV. k Literatuře v kostce: [česká a světová literatura 2. pol. 20. století]* : pro střední školy. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0361-0.

SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. 6., rozš. vyd., (Ve Vyšehradu 4.). Praha: Vyšehrad, 2010. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-056-5.

SOKOL, Jan. *Etika, život, instituce: pokus o praktickou filosofii*. Praha: Vyšehrad, 2014. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-223-1.

SOUKAL, Josef. *Čítanka pro tříleté učební obory středních odborných učilišť*. 3. vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. ISBN 978-80-7235-572-3.

SOUKAL, Josef. *Literatura pro IV. ročník gymnázií*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2005. ISBN 80-7235-311-X.

STANĚK, Jiří. *Hájíčkovy okolo revoluce*. Tvar 2001. č. 7

STANĚK, Vojtěch. *Selský baroko*. iLiteratura.cz [online]. 2. 3. 2006 [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/18721/hajicek-jiri-selsky-baroko>

ŠPIDLA, Kryštof. *Tentokrát tam bylo víc srdíčka*. A2 2007. č. 49

THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál). ISBN 80-7178-806-6.

VANĚK, Martin. *Úzkosti střední třídy*. HOST. 2016, roč. 32, č. 8, s. 72-